БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үндезилеттингеш

1963 ч. СЕНТЯБРЬ 18 СРЕДА № 222 (5626).

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

Өртээ 2 көп.

СЭКП Тыва обкомунуң бюрозунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

1963 чылдың дүжүдүнден картофель болгаш ногаалар белеткелиниң, уруп алыышкынының чоруп турарының дугайында

Республикада картофель болгаш ногаалар белеткели, уруп алыышкыны дендии багай чоруп турарын СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели демдеглээн. 1963 чылдың сентябрь 1-ге чедир Тыва респотребсоюз картофель белеткээриниң планын 2,2 хуу, ногааларныын—8,5 хуу, Тыва проднаб картофельдиин—10,7 хуу, ногааларныын—11,4 хуу күүсеткен. Кызыл хоорайже картофель сөөртүрүнүң планы 3,2 хуу, ногааларныы—10 хуу күүсеттинген. Республиканың чаа тудуг черлеринче: Ак-Довурак суурже картофель сөөртүрүнүң планы 3 хуу, ногааларныы—11 хуу; Хову-Аксы суурже картофель сөөртүрүнүң планы—10,7 хуу, ногааларныы—35 хуу күүсеттинген. Кызыл хоорайга, чаа тудугларга болгаш районнар төптеринге картофель сөөртүрүнүң планы 3 хуу, ногааларныы—11 хуу; Хову-Аксы суурже картофель сөөртүрүнүң планы—10,7 хуу, ногааларныы—35 хуу күүсеттинген. Кызыл хоорайга, чаа тудугларга болгаш районнар төптеринге картофель болгаш ногаалар садыглаары ам-даа кошкан организаттаттынган.

Картофель болгаш ногаалар белеткелиниң, уруп алыының, ол ышкаш садыглаарының багай чоруп турары болза өскээ ажыл-агый продуктуларының бүдүрүлге болгаш белеткелдер министерствозу, респотребсоюз, Тыва проднаб, чамдык парткомнар болгаш райкүүскомнар, колхозтар болгаш совхозтар удуртукчулары ол чугула хереги ала-чаягаарлаашынче киирип, ажылчы чоннарны картофель болгаш ногаалар-биле хандырар айтырыгже чогуур кичээнгей салбайн турары-биле, ажаап алыышкынга, уруп алыышкынга, ол продуктуларны белеткеп база садыглаарынга шыдажыр аргажок оожумнаашкынны, оператив чок чорукту болдуруп турары-биле, картофель болгаш ногаа белеткелин ийиги чергениң херээ кылдыр санап турары-биле тайылбырлаттынар.

Өвүр, Бии-Хем, Тес-Хем ышкаш районнар картофель болгаш ногаалар ажаап алыр база белеткээр талазы-биле чер-черге хемчег алырының орнунга ол продуктуларны Кызыл хоорайдан сөөртүп чедирип бээринге кордап турар.

Оон-биле кады дыка хөй ажыл-агыйлар, «Барлык», «Өөк», «Найырал» «Шекпээр» совхозтар, Каа-Хем районнуң «Совет Тыва», «Лениничи орук» колхозтары болгаш өске-даа чамдык ажыл-агыйлар картофель база ногаалар тарылгаларын эки ажаар талазы-биле хемчег албаннар, оон түүнелинде нерээлиг хүлээлгелер күүсеттинмейн турар, ынчангаш олар ук продуктулар-биле чурттакчы чонну республикага ниитизи-биле хандырарынга берге байдалды тургускан.

Картофель болгаш ногаалар ажаап алыышкынын, белеткелдерин, уруп алыышкынын база садыглаашкынын күштелдирер сорулга-биле СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ДОКТААТКАНЫ БОЛЗА:

Картофельди болгаш ногааларны шынарлыг ажаап алырын, белеткээрин болгаш чурттакчы чонну үзүктел чокка хандырары-биле ыышкы кадагалалга уруп шыгжаарын 1963 чылдың октябрь 1-ден орай эвесте доозар дээш район, колхоз болгаш совхоз аайы-биле картофель болгаш ногаалар ажаап алыышкынының, белеткелиниң, уруушкунунуң чоруп турарын доп-дораан хынап көөрүн, картофельди болгаш ногааларны белеткел, садыг организацияларынга дужаар талазы-биле шыңгыы графикти доктаадырын көдээ ажыл-агый продуктуларының бүдүрүлге болгаш белеткелдер министерствозунга, парткомнарга, райкүүскомнарга, Тыва респотребсоюзка, Тыва проднаб дааскан.

1964 чылдың дүжүдүнге эргежок чугула санныг картофель үрезиннерин урарын көдээ ажыл-агый продуктуларының бүдүрүлге болгаш белеткелдер министерствозунга, колхоз-совхоз бүдүрүлге эргелелдеринге хүлээткен.

Картофель болгаш ногаалар белеткээри республиканың партия, совет болгаш ажыл-агый организацияларының улус ажыл-агыйжы сорулгаларының бирээзи деп санааш, СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели картофель база ногаалар ажаап алырынга практиктиг дуза көргүзери-биле районнар төптериниң болгаш Кызыл хоорайның чурттакчы чонун организастыг киириштириниң, картофельди болгаш ногааларны шыгжаар черлерже сөөртүрүнге эргежок чугула автотранспорт тускайлап бээриниң хемчеглерин алырын СЭКП Кызыл хооркомунга, хооркүүскомга, парткомнарга болгаш райкүүскомнарга дааскан.

Бүгү-ле районнар төптеринге, чаа тудугларга, ажылчын суурларга ногаалар болгаш картофель садыглаашкынын калбартырын, эргежок чугула таварылгаларда сезоннуг ларөктарны, майгыннарны болгаш киоскилерни немей ажыдарын респотребсоюзка, проднаб-ка хүлээткен.

Тараа — чоннуң байлаа

Тараа — чоннуң эң үнелиг байлаа. Тараа алдындан артык үнелиг — ону кижи хүн-бүрү хереглээр. Ам чурттуң чер ажылдакчылары тараа-ны он чылдың мурнунда турганындан барык 2 катап хөйну бүдүрүп турар.

Бисте тарааны элбекшилдии-биле бүдүрүп турары-биле чергелештир оны хамаанчок көөр чоруктар база бар. Кызылдың рестораннарында, столоваларында столдар кырында хлеб кескиндилери бо-ла чыткылаар, оларны ажыглал чокка үндүр төгер ужурга таваржып турар. Каа-Хем районнуң Ленин аттыг «Совет Тыва» колхозтарының, «Тиилелге», «Көк-Тей», «Өөк» совхозтарның ажаап алган шөлдеринде бастыртынмайн барган тараа баштары аажок хөй. Таңдының, Улуг-Хемниң, Бии-Хемниң тараа сөөрткен орукларында төгүлген тараа база хөй. Таңды бүдүрүлге эргелелиниң чамдык ажыл-агыйларында тарааның чидирии бир гектарга бүдүн чартык—ийи центнер чедип турар. Ол канчап-даа болбас херек-тир.

Таңды бүдүрүлге эргелелиниң чамдык ажыл-агыйларында өстүрүп алган дүжүттү камнап-алыры дээш демисел чоруттайн, тараана төтчеглеп турар чүүл бар. Чижээ, Каа-Хем районнуң «Кызыл тук» болгаш Ленин аттыг колхозтарының чамдык участоктарында тавычаларны бөлүп бастырып турда, тарааның 30—40 хуузу черде артып калган. Каа-Хемниң «Совет Тыва», «Бурунгаар», «Лениничи орук», Бии-Хемнин «Искра», «Кызыл тараачын» колхозтарында, «Межегей», «Тиилелге» совхозтарда чочак-тараа аажок хөй чидириглиг болган. Бо совхозтарда болгаш дуржулга станциязында, Таңды районнуң «Коммунизмниң херели» колхозунда кукурузаның деп кезии амга чедир ажаап алдынмаан. Сентябрьның баштайгы хүннеринде кукурузаны соок шонупкан ужурунда ажыл-агыйлар ам ногаан массаның орнунга кургай берген сыптарны силостаар ужурга таварышкан.

Ажыл-агыйжы эвес чоруктун, машина-трактор парыгын багай ажыглап турарының, ажаап алыышкынга кижилеринің күш-ажылын эки организаставаанының түннелинде мындыг четпестер болгулаан. Таңды эргелелиниң ажыл-агыйларында тараа комбайны бүрүзүнге хүнде ажылдап кылыышкын 9 гектардан шоолуг ашпайн турар, а «Межегей», «Тиилелге» совхозтарда болгаш «Совет Тыва» колхозта — оон-даа эвээш. Кезилдениң темпизи оожум болуп турарындан ам сыпта тараалар төглап дүжүп турар апарган. Силос ажаар комбайннар база багай ажыглаттынып турар. Чижээ, «Тиилелге» совхозка сентябрь 11-де «СК-2,6» деп он комбайннарның алдызы ынзы-бүрү чылдаганнардан аная тура хүнээн. Таңды эргелелиниң колхозтары болгаш совхозтары сөөлгү беш хонукта бар турар ажаап алыышкын агрегаттарынга доктааткан ажыл нормазында көрүнгенинден он алды муң гектар тараана эвээшти ажааган. Сөөртүлге үезинде хөй тараа чидиригге таваржып турар. Ол болза чамдык чалгаа чолаачыларының болгаш орук эргелелиниң ажылдакчыларының буруузу болур. Оруктун оңгул-чиңгил чер бүрүзү — тарааның төтчеглекчизи болур, ынчаарга ындыг төтчеглекчилер-биле шыңгыы демиселди чорудары орук ажылдакчызы бүрүзүнүң дорт хүлээлгези. Тараа сөөртүр оруктарны дескилээри тарааның чидириин дыка кызырар. Бо чылдың чайынында агаар-бойдустуң таарымчалыг эвес байдалы чамдык ажыл-агыйларга планнаан дүжүттү алырын хандырбаан. Ынчангаш өстүрүп алган тараа бүрүзүн камнап алыр херек. Ындыг турбуже ам чүү болуп турарыл? Чоокта чаа «Межегей» совхозка 9 тонна хире чочак-тараа ирип баксыраан.

Таңды районнуң «Революцияның чалбыыжы», «Совет Россия» колхозтары бо чылын тараа культураларының байлак дүжүттерин өстүрүп алгаш, планда көрүнгенинден хөй тараана күрүнеге садар дугайында бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алганнар. Ол дээрге оларга алдар болгаш мактал-дыр. Ынчалза-даа ол колхозтарның хову турлагларында хлебти чемненилге үезинде стол кырынга оваалай салып каар болгаш артында өртек чок. Ону кижилер төндүр чивес болгаш хлеб артыышкыны дээш аная-ла үндүр төп турар. Ол дээрге ажыл-агыйжы эвес чоруктур. Шак ындыг төтчеглекчи чоруктуң шыңгыы көөр херек. Кызыл хоорайның хлеб магазиннериниң ажылын хөй-ниити онза кичээнгейге ап турар. Оларда быжырган хлебти чаңгыс кижиге өй-чижек чокка берип турар. Кызыл горпозунуң баштаар черинин (даргазы Мажов) талазындан контроль чогун ажыглап алгаш, садыгжылар чаңгыс садып алыкчыга 4—5 хлебти берип турары ховар эвес. Чамдыкта 10—15 хлебти чаңгыс кижи садып аппаар таварылгалар база бар. Ол хлеб кайнаар барып турарыл? Ол хаван, куш азыраарынга, а чамдыкта ыт «чемгерилгезинге» кирип турар. Бодунуң чуртунуң чаагай чоруунга ак-сеткилдиг ажылдаарын күзевес маңгысталчак кижилер хлебти кайы-хамаан чок төтчеглеп турар. Магазинден ындыг хөй хлебти шоодайлап алгаш, тайгадан тооруктап, каттап ап, оон соонда хоорайның куш-ажылчы чонунга стакан ишти кат, тоорукту үш катап аар өртекке садып турар.

Хлебти столоваларга база камналга чок чарыгдап турар. Оларның хөй кезиинде сөөлгү хүннерге чедир хлебтин өртээн өске чемнериин өртээнге киир санап кааш, стол кырынга оваалай салып каар ындыг чурум туруп турган. Бир эвес чемненген кижилер оон кезик чамдын арттырып каан болза, ону чүгле үндүр төгеринге өйлежип турган. Чүгле моон ужун бистер хүн бүрү тонна-тонна хлебти чидирип турар бис. Ындыг практиканы ам өскертир херек. Моон соңгаар чемненикчи кижи хлебти болунун хереглээн шаа-биле аңгы садып алыр болза ындыг чорук болбас апаар.

Магазиннерде болгаш столоваларда профэвилелдериниң месткомнарынга, хөй-ниитиниң контроль комиссияларынга хлебти төтчеглеп ажыглаарының фактылары эки билдингир болза-даа, олар ону аная-ла көрүп эртип турарлар. Бо тургустунган байдалды өскертир үе келген. Профэвилелдериниң комитеттери, комсомолчу постулар, хөй-ниитичи контролёрлар продуктуларны камналгалыг чарыгдаары дээш шиитпирлиг демиселди чорудар ужурлуг. Кан эзилдирикчизинин, машина тудукчузунуң, трактористиң, комбайнерниң болгаш тараана өстүрүп алырынга шуут болгаш шуут эвес-даа киржилгелиг болган миллион-миллион кижилерниң күш-ажылы кирген хлебтиң өртек-үнезиниң дугайын чаңгыс минутада-даа утпас ужурлуг. Күш-ажылчы кижиге хлеб болза чаагай амыдыралдың кол чүүлү болуп турган болгаш болуп артар-даа. Ынчаарга ажылчың кижи хлеб кескиндизин кажан-даа черге кагбас.

Бо айтырыгны чоокта чаа Кызыл хоорайга болуп эткен Таңды бүдүрүлге эргелелиниң ажыл-агыйларының удуртур ажылдакчыларының болгаш тускай эртемниглериниң чөвүлел хуралынга изии-биле чугаалашкан. Аная чүве чугаалаан колхозтарның даргалары Г. С. Гудков, Д. И. Зайцев, В. А. Бархатов В. Ф. Дубатов, совхозтарның директорлары И. М. Алымов, С. В. Лихтин ажыл-агыйларның ажыл-ишчилери тарааның чидириглери-биле болгаш төтчеглээшкиннери-биле шиитпирлиг демиселди чорудуп, килограмм тараа бүрүзүн ажаап ап, күрүненің шыгжамырынга урар дээрзин чөвүлел хуралдың киржикчилеринге медеглээннер. СЭКП обкомунуң бирги секретары С. К. Тока хуралдың ажылын доозарда, допчу түүнелди кылган.

— Чонга садар хлебти кызырар дугайында чугаа чоруп турар эвес, харын бо чылын оон фондузу эткен чылгызындан көвүдээр ужурлуг, а чугаа болза хлебти камнавас, кайы-хамаан чок чарыгдаар дугайында чоруп турар-дыр. Чер ажылдакчыларының үлүг күш-ажылы-биле өстүрүп алган хлеб болза ону мал чемгерериңге ажыглап турар маңгысталчак кижилерге эвес, а материалдыг чүүлдерни тургузуп турар кижилернин холунга кирген турар ужурлуг—деп эш Тока чугаалаан. Хлеб тараажыларының ажыл-ишчи холдары-биле кылып алдынар. Хлеб чокта чурттап болбас. Ам сорулга болза дүжүттү дүрген болгаш чидириг чокка ажаап алыры, өстүрүп алынган мажак бүрүзүн, тараа бүрүзүн камгалап алыры болур. Ажаап алыышкында киржип турар хоорайның болгаш көдээнин бүгү ажыл-ишчилери тараана дүрген ажаап алыры, бүгү кукурузаны силостаары, шөлдериң саванын мал чеминге бөлүп алыры, күрүнеге сүт, эт садырының планын чугаа чокка күүседири дээш бедик күжениишкин-биле ажылдаар ужурлуг.

Коммунистер, агитаторлар кижи бүрүзүнге партияның дириг сөзүн чедирип, тараа фронтузунуң ажылдакчыларын бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынче сорук киирер ужурлуг. Тараана өй-шаанда ажаап алыры, чидиригниң бүгү болдунар оруктарын дуглаары—политиктиг чугула сорулга.

* * *

Чөөн-Хемчик бүдүрүлге эргелелиниң ажыл-агыйлары сентябрьның 15-ке чедир тараа культураларының деп кезиин, кукурузаның эвээш кезиин ажаап алган болгаш картофель казарынга ам-даа кирбээн. Ангыс аңдарылгазының планын чүгле 24 хуу күүсеткен. Күскү хову ажылдарының шынары куду. Тарааның чидирии хөй болгаш саванны ангыс-биле кады аңдарып турар.

СЭКП XXII съездизи аттыг колхозта чаа дүжүттүң 300 центнер ажыг кызыл-тазын үреп баксыраткан. Ленин аттыг колхозтуң шаңында тараа үрелип баксыраан болгаш ажаап алышкында тарааның чидирии улуг, Чадаанада тараа хүлээп алыр черде тараа изип турар.

Ол зонаның колхозтарында болгаш совхозтарында үрезиннің арыглаашкынын база кургадышкынын организаставаан. Шаңнарда муң-муң центнер тараалар мөөңнеттинген чыдырда-ла чангыс-даа ажыл-агый үрезин уруп албаан, а «Чыраа-Бажы» совхозта үрезинге уруп алыр чүве дээш күрүнеге тараа садарын саададын турар.

Ылангыя Чөөн-Хемчик районнуң СЭКП XXII съездизи аттыг, «Большевик», Ленин аттыг, Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг, «Х Улуг хурал», Барыын-Хемчик районнуң «Большевик», «Мурнакчы» колхозтарында, «Сүт-Хөл», «Улуг-Хая», «Найырал» совхозтарда күскү хову ажылдары багай чоруп, тарааның улуг чидирии болуп турар. Бо бүгүнү Чөөн-Хемчик бүдүрүлге эргелелиниң зоназының ажыл-агыйларының удуртукчуларының, парторганизация секретарларының, тускай эртемниглериниң чөвүлел хуралынга чугаалашкан.

Ажаап алыышкынны октябрь айга чедир үзамдыктырып болбас. Тарааның чидириинин бүгү оруктарын дуглаар херек. Тараа болгаш өскеда продуктуларны ажыл-агыйжы эвес ажыглаар чорукту болдурбас. Учётка шыңгыы көрүм-чурумну тургузар, ажаап алыышкын ажылдарының темпизин ийи катап дүргедедир. Чөөн-Хемчик бүдүрүлге эргелелиниң ажыл-ишчилериниң бирги сорулгазы бо деп, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы, көдээ ажыл-агый продуктуларының бүдүрүлге болгаш белеткелдер министри эш Соколов чугаалаан.

Бүгү культураларның ажаап алыышкынын чоокку хүннерде доозар, аңгыс аңдарылгазының планын күүседир бүгү аргалар, курлавырлар бар турда-ла, ол бүгү четче ажыглаттынмайн, амга чедир комбайннарның бештиң бир кезии ажыглаттынмайн турар. Ажаап алыышкын агрегаттарының өөлчегде ажылдап кылыры куду, тракторларның эвээш кезии аңгыс аңдарылгазында ажыглаттынып турар, саван бөлүүшкүнүн багай организастаан. Тракторга хүндүлүде ортумак ажылдап кылыышкын чүгле 2,6 га болуп турар. Тараа арыглаар машиналарны, авточудурукчуларны база багай ажыглап турар. Бо бүгү курлавырларны четче ажыглаары — улус ажыл-агыйжы эң чугула сорулга.

Чөөн-Хемчик бүдүрүлге эргелелиниң ажылдакчыларының чөвүлел хуралы күрүне мурнунга социалистиг хүлээлгелерни чедиишкинниг күүседиринче зонаның ажыл-ишчилерин мобилизастап, чаа дүжүттүң тараазын бүрүн камгалап ап, бодамчалыг ажыглаарының эргежок чугулазын демдеглээн.

Көдээ ажыл-агый ажылдарының хүн демдеглели

Ажаап алыышкынның шиитпирлиг хүннери эгелээн. Кезилдениң болгаш тавычаларны бастырарының бедик темпилери дээш, тергиин ийи шынар дээш демисел улам хайныгып турар. Сентябрь 17-ге чедир республиканда 142959 гектар тараа культуралары кестинген. 121910 гектар бастыртынган, тараа хүлээп алыр черлерже бир миллион беш түс үжен бир муң чеди түс пуд тараа дужаттынган. Күрүнеге тараа садарының планы 22,6 хуу күүсеттинген.

Таңдының бүдүрүлге эргелелинде, Каа-Хемниң «Коммунизмче орук», «Октябрь 14 чылы», «Бурунгаар», Таңды районнуң «Революцияның чалбыыжы» колхозтары мурнап турар. Чижээ, медведекчылар 3939 гектарны кестирген, ол болза тарылга шөлүнүң 72,3 хуузу болуп турар. Ук ажыл-агый ийи муң ажыг тонна тараана күрүнеге дужааган. Тараа культураларының бир гектардан ортумак дүжүдү колхозта 8,3 центнер болуп турар.

«Революцияның чалбыыжы» көдээ ажыл-агый артелиниң чер ажылдакчылары тараа кезилдезин дүрген темпилиг чорудуп турар. Сентябрь 17-ге чедир ында беш чартык муң гектар хире тараа кестинген. Кезилдени эртен даң бажындан орай кежээге чедир чорудуп турар. Комбайнерлериң хөй кезии онаалдазын хүн-бүрүде 150—200 хуу күүседип турар. Ындыг болза-даа кезилде-биле тавычаларның бастырылгазының аразында улуг үзүктелиишкинни демдеглевейн барып болбас. Дүүнге чедир ында тавычалай кестинген тарааның чүгле бештин бир хирези бастыртынган. Бир эвес тавычаларны бөлдүрүп бастырарын ам бир каш хонук узамдыктырар болза тараанын чидирии болуп болур. Ол дугайын ажыл-агыйның удуртукчулары утпаза чогуур.

Чөөн-Хемчик бүдүрүлге эргелелинде «Искра» колхозта тараа культураларының ажаап алыышкыны өске ажыл-агыйлардан дээре чоруп турар. Комбайнерлер Сегленмей Комаадыр, Монгуш Оттукпан болгаш Монгуш Докай-оол олар тараа кезилдезинге болгаш бастырылгазынга бедик бүдүрүкчүлүг чорукту чедип ап турар. Олар 10 гектарны ажаап алыр нормазын 14—18 гектар чедирип турар. Ажыл-агый тараа дужаарының планын 54 хуу күүсеткеш, 806 тонна тараана күрүнеге саткан.

Мурнакчылар ынчаар ажылдап турар. Ынчалзажок тараа кезилдези республиканда ниитизи-биле оожум чоруп турар. «Тыва» совхоз ажаап алыышкынны онза багай чорудуп турар. 4600 гектар тараа культураларындан сентябрь 17-ге чедир 1295 гектарны ажаап алган. Бир эвес ажыл-агыйда 33 комбайн барын өөренип көөр болза, ажаап алыышкын агрегадынга ажылдын бүдүрүкчүлүү ажок чавыс — хүнде бүдүн чартык гектар болуру билдингир апаар.

Барыын-Хемчик районнуң «Мурнакчы» колхозу тараа кезилдезин дүргедедиринче далашпайн турар. Ында ажаап алыышкын агрегаттары үргүлчү аная туруп турар. Эрткен неделяның сөөлгү үш хонуунда артельдің тараажылары чүгле 30 гектар тараана ажаап алган. Тараа культураларының ажаап алыышкынын, аңгыс аңдарыышкынын кажан доозар деп бодап турар силер, эштер Кудурукпай, Даңзы? Ындыг темпилерлиг ажылдаар болза тараана январь бирге чедир кестирип болур чадап чок.

Күскү хову ажылдарының темпилериниң талазы-биле өске ажыл-агыйларның мурнунга бүүрелдиг чоруп турган «Барлык» совхоз күш-ажылчы күжениишкинин кошкадып турар апарган. Эрткен неделяга чедир ук ажыл-агыйдан ховуже хүн бүрүде 15—20 комбайн үнүп турган болза, сөөлгү хүннерде ховуда ажылдап турар ажаап алыышкын агрегаттарының саны чартыынга чедир эвээшээн. Ховулардан саван бөлери совхозта база багай организастаттынган. Ажылды мурнукузу ышкаш хайныышкынныг чорударынга чүү чүве шаптык болуп турарыл, эштер Макальский, Кожушко? Ындыг «дыш алыышкыны» ажыл-агыйга аар когаралдыг болуп, аңгыс аңдарар талазы-биле планның күүселдезин, малды бөдүүп чемнер-биле хандырарын үзүп болур.

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг болгаш «Х Улуг хурал» колхозтарында узамдыгыышкын амга чедир болуп турар. Тараа кезилдезин бир ай иштинде чорудуп турар болза-даа айыткан көдээ ажыл-агый артельдеринде тараа культураларының тарылгаларының үштүн бири безин кестинмээн, ховуларда саванны ажаап албайн, аңгыс аңдарыышкынын чорутпайн турар. Колхозтар даргалары эштер Висляев болгаш Төмүр-оол чүнү бодап, чүү чүвеге идеген турарларыл? Ыш манавас болгаш олутпай-шүшпен ажыл-агыйжылардан шыңгыы негээр апаар.

Ажаап алыышкын ажылдарының хуусаалары эртип турар. Доңат дүжери ырак эвес. Тарааларны кестиреринин, тавычаларны бөлдүрүп бастырарының темпизин үш катап улгаттырган турар ужурлуг. Партия организациялары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери бүдүрер ажыл нормаларын күүсетпейн турар механизаторлар кезилдеге түрбас кылдыр чер ажылдакчыларының күш-ажылын ынчаар организастаар ужурлуг.

ШКОЛАЧЫЛАРНЫҢ ДУЗАЗЫ

«Чыраа-Бажы» совхозтуң Хорум-Даг салбырының картофелин ажаарынга ында сес чыл школазының өөреникчилери идепкейлиг дузалашкан.

Олар чүгле баштайгы хүнде безин 2 гектар черниң картофелин ажаатан болгаш машиналарга чүдүргеп, оон сыптарын мал чеминге хереглээри-биле бөлген. Өөреникчилер, башкылар салбырның картофелин шупшуузун дөгере ажаажын бээр деп сорулга салган.

КЫЗЫЛ, ЧАДААНА ХООРАЙЛАРГА БОЛГУЛААН ТАРААЖЫЛАРНЫҢ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛДАРЫНДАН

КАЛБАРТЫ АЛЫР ЖАТКАЛАР

Таңды районда «Революцияның чалбыыжы» көдээ ажыл-агый артелиниң тараажылары бо чылын тараа культураларының эки дүжүдүн өстүрүп алган. Чамдык участоктарның бир гектары-ла 20 болгаш оон-даа хөй центнер тараана берип турар.

Байлак дүжүттү дүрген болгаш чидириг чокка ажаап алырынга колхозта техника чедишпезин барымдаалаш, калбарты алыр «ЖВН-6» болгаш «ЖВН-10» деп чаа жаткаларны немей садып алырын баштаар черниң кежигүннери, актив ажаап алыышкыннын ыракта мурнунда шиитпирлээн турган. Ол шиитпир ёзугаар колхоз «ЖВН-10» деп дөрт, «ЖВН-6» деп ийи жаткаларны садып алган. Колхозтуң барык-ла бүгү механизаторлары чаа техниканы кээп көрүп, магадап турганнар. Ынчалзажок чамдык механизаторлар, харын-даа колхоз даргазы Г. С. Гудков бодуу безин «мындыг калбак жаткалар бистиң ховуларывыска кайын таржыр деп, кадыр черлерге комбайн-даа андарлып болур чадап чок чүведир»—деп чигзинип турган чорук база бар.

Кажан тараа эки бышпаан турда-ла садып алган чаа жаткалар-биле тараана кестирип шенеп көргениниң соонда оларның артык ажыктыынга колхоз даргазы эш Гудков болгаш өске-даа механизаторлар ам бүүрээн.

Дүжүт ажаап алыышкыны эгелээриниң бүдүүзүнде чаа техниканы ажыл-хереги эки билир, дуржулгалыг комбайнерлерге быжыглаарын баштаар чер шиитпирлээн. Ынчангаш эн-не дуржулгалыг, хоочун комбайнерлер Николай Пахоруков, Влас Мымрин, Николай Федячкин болгаш аныяк механизатор Сергей Суртаев олар «ЖВН-10» жаткаларны «СК-3» деп комбайннарынга эптеп алганнар. Ажаап алыышкынга хөй удаа шылгараан комбайнерлер Чооду Баир болгаш Валерий Тушминцев олар чаа садып алган «ЖВН-6» деп ийи жатканы боттарының комбайннарынга база эптеп алган. Олар-биле кады Григорий Клепиков болгаш Виктор Кочага «ЖБ-4,6» деп жаткалар-биле тараана тавычалай кестиреринге база белеткениң турганнар.

Ажаап алыышкынга ажылдаар бүгү техника белен болганда ийиги бригаданың ховуларынче Сергей Суртаев, Чооду Баир, Николай Федячкин, Виктор Кочага, Влас Мымрин, Николай Пахоруков, Валерий Тушминцев олар баштай үнген. Ол бригадага тараа кезилдези калбаа-биле эгелээн, калбарты алыры 6 метрден эвээш эвес чаңгыс-даа жатка чок турган.

«ЖВН-10» деп жаткалар тавычаларны ийи одуруг, а «ЖВН-6» деп жаткалар чаңгыс одуруг кылдыр дүжүрер. Тарааларны тавычалай кестирери-биле үнген комбайнерлерниң хөй кезии ажаап алыышкынның баштайгы хүннериниң эгелээш хүн нормаларын дыка ажыр күүседип турар. Оларның иштинден Чооду Баир болгаш Федор Тупицын онза шылгарап, хүнүн-не 53—60 гектарны кестирип турар.

№ 2 трактор-хову бригадазынга 3.500 гектар тараана тавычалай кестирип доозуптары билек колхоз калбарты алыр жаткаларлыг бүгү комбайннарны ийиги бригададан ырак эвесте № 1 трактор-хову ажылының бригадазынче чоруткан. Олар баштай ында 700 гектар кызыл-тасты тавычалай кестирер. Оон соонда тараанын дорт кестирилгезин массалыы-биле чорудар.

С. ЧАМЗРЫН.

Дуржулга станциязының кукурузачылары Кара-Чыраага тараан 333 гектар шөлден эки кукурузаны өстүрген. Оон бир гектарындан ортумак дүжүдү 395 центнер болуп турар. Ам ында кукурузаны ажаап турар. Комбайнерлер Петр Мурыгин, Александр Бакланов тергиин эки ажылдап турар. Мурыгин бир хүнде 103 тонна, Бакланов 90 тонна чедир кукурузаны кестирип турар. Кызыл-Мажалык АТК-зының чолаачызы эш Сухоносов кукурузаны силостаар черже ногаан массаны үзүк-соксаал чок сөөртүп турар. Ол үш хүн дургузунда 102 тонна кукурузаны сөөрткен.

ЧУРУКТА: Кара-Чыраада кукуруза ажаап алыышкыны.

Фотозу С. ФЕОКТИСТОВТУУ.

Н. С. Хрущев Волгоград области

ВОЛГОГРАД. (СЭТА-ныҢ тускай корр.). СЭКП ТК-ныҢ Бирги секретары, ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ Даргазы эш Н. С. Хрущев самолёт-биле Волгоград области чедип келген.

Аэродромга эш Н. С. Хрущевту партияныҢ Волгоград обкомнарыныҢ бирги секретарьлары: көдээ обкомуҢ бирги секретары—А. М. Школьников, үлетпүр обкомуҢ бирги секретары—К. К. Черениченко, облкүүскомнар даргалары — Л. С. Куличенко биле Н. И. Чмутов, Алдыы-Волга совнархозуҢ даргазы И. Ф. Синицын болгаш областыҢ өске-даа удуртур ажылдакчылары уткуп алган.

Аэродромдан эш Н. С. Хрущев «Волго-Дон» совхозтуҢ шөлдеринче чорупкан. Эш Н. С. Хрущев ногаа плантацияларын, кукуруза тарылгазын көрген болгаш совхозтуҢ ажылчыннары-биле, звеволар удуртукчулары-биле, тускай эртемниглери-биле чугаалашкан.

ХүннүҢ ийиги чартыында Н. С. Хрущев Волгоград хоорайга келгеш, суг ажыл-агыйының тускай эртемниглери-биле, Поволжьеде, суггаттыг чер ажылының талазы-биле төлевилел организацияларының ажылдакчылары-биле чугаалашкан.

(СЭТА).

ЧЫЛ ПЛАНЫН—ОКТЯБРЬ БАЙЫРЛАЛЫНДА

Коммунистиг күш-ажыл бригадазы

Коммунистиг күш-ажыл дээш патриоттуг шимчээшкинни улам калбартырының эргежок чугулазын, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге совет кижилерни кижизидерин СЭКП ТК-ның июнь Пленуму онзалап айыткан.

Коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп бедик атты ийи ажыг чылдың дургузунда демисежип тургаш чедип алган Тес-Хем райпозунда дааранылга мастерскаязының коллективи боттарының бүдүрүп турар продукциязының шынарын бедидип, коммунистиг ёзу-биле ажылдап, чурттап, өөренип турар.

Бригаданың кежигүннери ай, квартал планын үргүлчү ажыр күүседип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип, даарта — бөгүнгүзүнден артык эки ажылдаар, чаңгызы — шуптузу дээш, шуптузу — чаңгызы-дээш деп принципти боттандырып ажылдап турар. Бригада чеди чылдың бешки чылының бирги чартыында бүдүрүлге планын 122 хуу күүседткен.

Июль айда бригаданың кежигүннери шуптузу шөлээлеп турган болгаш ол үениң иштинде мастерскаяга септелгени бүрүнү-биле чоруткан. Септелге доостуру-биле демниг ажыл хайныккан. Олар август айда 10 мун рубльдиг продукциязын бүдүрүп үндүрер планын база ажыр күүседткен. Бо чылдың бүдүрүлге планын Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 46 чыл оюнуң байырлалында күүседткен турарын чедип алыр дээш найыралдыг коллектив шудургу ажылдап турар.

Тамара Долгарның удуртуп турары ол бригаданың кежигүннери СЭКП Тыва обкомунуң бешки пленумунуң доктаалын амыдыралга боттандырарына дорт киржилгелиг болуру-биле бо хүннерде фермаларга, бригадаларга барып, малчыннарның чагыгларын хүлээп алыр хемчегни боттандырарын дугуржуп алган ажылдап турар.

ЧУРУКТА: Тес-Хем райпозунуң дааранылга мастерскаязында коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүннери (солагай талазындан) О. НАМАЖАП, К. ДАНЗЫҢМАА, Т. ДОЛГАР, З. МОНГУШ, Д. ЧООДУ, Е. КЫЗЫЛ-ООЛ, Ш. ШУРЖУК БОЛГАШ С. ОЮН.

Сөзү болгаш фотозу А. АИРНИИ.

Хой сүттү саап ап турар

Ак-Аксы сүт-бараан фермазының саанчызы Бырайна бо чылын сес айларның дургузунда 14 инектеринм бирээзинден 1310 кг, азы оларның шуптузундан 18 тонна 340 кг, саанчы Ензак—13 инектин баш бүрүзүнден 1226 кг, азы иштизи-биле 15 тонна 938 кг сүттү саап алганнар. Бо ийи саанчы сүт саалдазын мурнукузундан көвүдеткен.

Кадарчылар чай, күс дургузунда инектерни хүнүн-не одарга организастыг кадарын турарындан ангыдып, дүненин-не одарладып, немелде чемнер-биле чемгерип турар. Ынчаннаш саап ап турар сүт немежин көвүдээн. Саар инектерни кадарчылар ам күкүруза болгаш тараа ацгызында одарладып турар.

Кадарчылар Дамбый-оол, Дамдын кызы 12 тонна сигенин белеткээн. Ферма коллективи 50 тонна сиген белеткээр планын ажыр күүседткен. Эмчи Сарыг-оол, кадарчылар Адар-оол, Дазыр-оол, саанчылар Сунгаш, Биктан будук-бүрү чем белеткээринге идепкейлиг киришкен.

О. ЧЫЛБАР-ООЛ.

Чөөн-Хемчик районунуң «Сүт-Хөл» совхозу.

КИЖИЛЕР-БИЛЕ АЖЫЛ—КОЛ ЧҮҮЛ

ОТЧЁТТАР БОЛГАШ СОҢГУЛДАЛАР

СЭКП-ниң XXII съездизинин, СЭКП ТК-ның оон дараазындагы пленумнарының төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, респотребсоюзта партия организациязы күрүнеин онаалгаларын күүседиринче коллективти мобилизастап, садыгны организастаарын, республиканың ажылчы чоннарының хереглелдерин хандырарын экижидеринче бодунун кичээнгейин улуу-биле салып келгенин коммунистерниң отчёт-соңгулдалыг хуралы демдеглээн.

Партия организациязының башталгазы-биле коллективтиң ажылдакчылары боттарының онаашкан ажыл участоктарынга ак-сеткилдиг болгаш чүткүлүг ажылдаанының түнелинде респотребсоюзтуң бүдүрүлгелериниң хөй кезии боттарының сорулгаларын чедиишкинниг күүседип турар. Эрткен 8 ай дургузунда партия организациязында хамаарышкан черлер бараан саарылгазының ниитинин чемненилге черлериниң планы 101,1, чонну кооперация кежигүнүнге киирериниң — 100,8, хуучулар дадывырын чыылдырарының — 104,5 хуу күүседтинген.

Будүрүлге талазы-биле эки көргүзүглерни аъш-чем комбинады чедип ап, 8 айның планын 138,6 хуу күүседткен болгаш будүрүлгелер аразынга калбарган социалистиг чарышка дээре черни ээлээн. Аъш-чем комбинадында бараннар хааржактаар, крахмал болгаш доскаар кылыр цехтерге 3 бригада коммунистиг күш-ажыл бригадазы деп бедик атты чедип алыр дээш демисежип турар. Ном садының килдизинде библиотека секторунун, оперативтиг складтың болгаш № 2 ном садының коллективтери коммунистиг күш-ажыл бригадалары деп бедик атты чедип алган. Ол ышкаш универсалдыг баазаның коллективинде калбарган чарышка эштер Капустина, Птиримова, Зудова олар мурнуку одургуну үргүлчү ээлеп турарлар.

Ындыг болза-даа үстүнде чедиишкиннер-биле чергелештир парторганизациязының ажылында улуг четпестерниң барын партбюро секретары эш Ткачев бодунун илеткелинге миннип чугаалаан. Профэвилел, комсомол организацияларының ажылын партбюро кошкак удуртуп келген.

Кооперативтиң системазында кадрлар-биле ажылда улуг четпестерни хуралга коммунистер шыңгыы илереткеннер.

— Кадрларны шилип алыр, ажылга таарыштыр тургузар талазы-биле бистиң ажылывыста улуг четпестер бар. Бистиң баштаар черивис кадр дугайында айтырыгларны буу-хаа байдал-биле шиитпирлеп турарындан сөөлгү ийи чылда удуртур кадрларның солчур чоруу кончуг хөй апарган. Чүгле Барыын-Хемчик райпозунуң даргазынга безин 4, белеткел конторазының директорунга 3, садыг килдизиниң эргелекчизинге 2, кол бухгалтерге 3 кижи солушкан, оон түнелинде ук райпонуң ажыл-чорудулгазы экижип шыдавайн келген— деп, эш Намзын бодунун саналынга демдеглээн.

Кадрларны ажылга киирер дугайында шиитпирни үндүргеш, ол шиитпирни үрээр чоруктар хуралга илереп турган. Чижээ, Иркутскиниң кооперативтиң техникумун доскан Салчак Багай-оолду Балгазын сельпозунуң даргазының оралакчызынга ажылдаар кылдыр шиитпирлээш, үш хонганда ону Эрзин сельпозунче чоруткан, ол-ла техникумну доозуп келген Иргит Анай-оолду Бай-Тайга сельпозунуң даргазының оралакчызынга томуйлааш, оон соонда ону Чөөн-Хемчик райпозунуң белеткел конторазының аңныыр талазы-биле сургакчызынга (охотовединге) томуйлаан.

База-ла чаа өөредилге доозуп келген эш Сонам-оолду баштаар черниң Өөк рабкоовунга ажылдаар кылдыр шиитпирлээш, шөлээлээрин чөпшээреп каан турда, баштаар черниң даргазының сан-хөө талазы-биле оралакчызы эш Сидоркин ону Барыын-Хемчик райпозунуң төваровединге ажылдаар кылдыр часкаан шиитпирлээн турган.

Респотребсоюзтуң баштаар черниң даргазының кадрлар талазы-биле оралакчызы эш Курченко Новосибирьниң кооператив техникумун дооскаш келген, хереэжен Доскаарны Балгазын сельпозунуң садыг килдизиниң эргелекчизинге томуйлап чоруткан, оон соонда ол-ла дужаалга эш Красноярск чоруткан турганын хуралга коммунистер илереткен.

— Баштаар черниң кежигүннери кадр дугайында айтырыгны шиитпирдээрде, кижилериниң түс бүрүзүнүң ажыл-ишчи мөзү-шынарын эки барымдаалавайн турар чүүл бар. Чижээ, «Совет садыгның шылгаракчызы» деп демдек-биле шаңнаткан, садыг техникумун дооскан эш Донгак маңаа келгеш, ажылдаар черин шиитпирлээрин бир ай дургузунда манап турда, мурнунда Бай-Тайгага ажылдап тургаш, самчыгдал кылган Комбуну бир-ле хонукта маңнаткаш, Өвүр райпозунга ажылдаар кылдыр томуйлап чорударга ону ук райпо ажылга хүлээп албаан болгай — деп, респотребсоюзтуң экономизи, ында партия-күрүне контролюнга дузалаар бөлүктүң даргазы эш Хертек бодунуң саналынга чугаалаан.

Бо чылын Барнаулдан, Новосибирскиден кооператив техникумнарын дооскаш, чедип келген дыка хөй аныяктарны оларның тускай эртемнериниң аайы-биле ажылга таарыштыр тургузар дугайында айтырыгны чогуур үеэзинде шиитпирлевейн турган дугайында эш Курченконуң адынга шыңгыы шүүмүүлелди коммунистер база кылган.

Респотребсоюзтуң удуртукчулары садыгның кадрларын өске хоорайларга өөредирде оларның түс бүрүзүнүң сонуургалын барымдаалап көрбейн, олар-биле чугаалашпайн, таварышкан-на кижилерни чорудуп турганындан Новосибирскиниң кооператив институдунга өөренип турган 16 кижиниг 8-зи, база ол-ла хоорайда кооператив техникумунга өөренип турган 28 кижиниг 18-зи өөредилгезин ара катташ, чаныш келген чорук хуралга база илерээн.

Сөөлгү үеде респотребсоюзтуң баштаар чери кадрларны садыг организацияларынче ажылдадып чоруткаш, оларның амыдырал-чуртталгазының байдалын сонуургавайн турган. Чүгле Барыын-Хемчик райпозунда безин 13 ажылдакчыларның чурттаар бажыннары чок, оларның аразында бухгалтерлер эштер Ч. Кууларр, Н. Сарыглар бир чыл ажыг үе иштинде «Шекпээр» совхозтуң төвүнден 9 км ырак черде барып ажылдап турарлар. Бо ышкаш четпестер өске-даа райполарда хөй болуп турарын айыткаш, бодунуң шүгүмүнда кадрларның амыдырал-чуртталгазының хайдырылгазын үндезини-биле экижидерин баштаар черниң удуртукчуларындан коммунистер шыңгыы негээннер.

Ном садының килдизиниң эргелекчизи эш Малышев хуралга санал бергеш, Кызылда хөй-ниитиниң чуруму-биле ном садыглаар 5 киоскилерниң тургустунганын, килдистиң 21 магазиниииниң 16-зы бот-хандырылгаже шилчээнин демдеглээш, оон-биле кады хоорайда ном садыгларынга транспортту хандырып бербейн турары дээш респотребсоюзтуң удуртукчуларын ол шүгүмчүлээн.

Баштаар черниң удуртулгазында ажылдың стилиниң четпестерин коммунистер база демдеглеп турганнар.

— Кандыг-бир даалга азы айтыышкын бээрде, эш Бүдегечиев кижини ыяавыла кыйыртып эккээр кижи. Чижээ, пионер лагеринге ажылдаар ийи кижи чорудар дугайында айтыышкын бээр дээш, мени маңаа келдирип турган. Удаа-дараа болгулап турар ындыг кыйыртышкыннарның бүдүрүлге ажылынга саатты бодап көргеш, баштаар черниң удуртулгазының стилин моон соңгаар улам экижидери чугула — деп, аъш-чем комбинадының директору эш Березкин чугаалаан.

Партия организациязының моон соңгааргы сорулгаларын айыткан тодаргай доктаалды хурал хүлээп алган.

Партбюро секретарынга эш Намзын соңгуттурган.

С. ЛОПСАҢ.

АК-ДОВУРАКТЫҢ ОНЗА ЧУГУЛА ТУДУУНДА

«Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелиниң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары партияның XXII съездизинин болгаш СЭКП ТК-ның июнь Пленумунун шиитпирлерин амыдыралга боттандырып, тодаргай ажылдарны кылып турар.

Участоктарда болгаш бригадаларда коммунистиг күш-ажылдың шалыпчыларының саны өзүп эгелээн. № 1 будүрүлге участогунда 42, будүрүлге комбинадында 28, механизация баазазында 8, электростанция тудуунда 13, № 12 АТК-ның бирги автоколонназында 12 кижи тудугжулар хүнүн таварыштыр коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик атты алган.

Тудугну тодаргай удуртуруби-биле тудуг эргелели (начальниги турган эш Л. Внуков) фабрика тудуунга турган № 1 участокту ажылының аайы-биле ийи чара тургускан. Оон түнелинде удуртулга экижээн, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидип, сагылга-чүрүмну экижидер дээш шиитпирлиг хемчегларны ап эгелээннер. Оон түнелинде июнь айның планын бригада 125,4 хуу күүседткеш, бригадалар аразынга шилчиир вымпелди алган. Олар ам кол корпустун тудуг ажылында шалыпчы ажылдап турарлар.

Чедиишкиннер-биле чергелештир ажылда чамдык четпестерниң барын демдеглээр херек. № 3 будүрүлге болгаш № 1 чуртталга бажың участоктарында социалистиг чарыштың түнелдери ай-айы-биле үнмейн келген. Ол участоктарда ажыл шагы түнелинде алган хүлээлгелер күүседтинип, мурнакчыларның саны өзүп келген. Ам фабрика тудуунун кол корпузунда С. Мокраштын, А. Руглинскийнин, М. Маадыр-оолдун, дашчы У. Сарыгларның бызанчы бригадазы, доозун арыглаар корпуста В. Вишневскийнин арматуржу К. Калдар-оолдун, О. Сыргалыгның бызанчы-бетонщиктер бригадалары август айның будүрүлге планын 105—130 хуу күүседткеш, сентябрьның баштайгы он хонуунун планнын онаалгаларын база ажырган. Бригада бүрүзү коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп атты чедип алыр дээш демисежип турар. Оларның иштинден, ылангыя С. Мокраштың бригадазын онаалап демдеглеп болур. Бригаданың кежигүннери СЭКП ТК-ның июнь Пленумунун материаллары-биле танышкан баштайгы хүнүнден эгелээш, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидип, сагылга-чүрүмну экижидер дээш шиитпирлиг хемчегларны ап эгелээннер. Оон түнелинде июнь айның планын бригада 125,4 хуу күүседткеш, бригадалар аразынга шилчиир вымпелди алган. Олар ам кол корпустун тудуг ажылында шалыпчы ажылдап турарлар.

Чедиишкиннер-биле чергелештир ажылда чамдык четпестерниң барын демдеглээр херек. № 3 будүрүлге болгаш № 1 чуртталга бажың участоктарында социалистиг чарыштың түнелдери ай-айы-биле үнмейн келген. Ол участоктарда ажыл шагы үзер, чүрүм чок чоруктар, кызырлыр хамаан чок, харын көвүдеп турар. Үстүнде адаттынган черлерге партияның ажык хуралдары хаая болгулаар. Ында удуртукчу эштер комсомол, профэвилел организацияларышга даянмайн турар. № 1 чуртталга бажың участогунда лекция, беседа аажок кызыы чоруп турар болгаш ылангыя тыва дыл кырынга лекциядаа, беседа-даа сөөлгү беш айларның иштинде чаңгыс-даа удаа болбаан. № 1 будүрүлге, № 1 чуртталга бажың участоктарынга, будүрүлге комбинадының ыяш дилдирер, чазаныр цехтеринге техника талазы-биле озал-ондактыг таварылгалар болуп тургулаан.

Сентябрьның эгезинде республиканың районнарындан комсомолчу путёвка-биле 50 ажыг аныяктар комбинатта келген. Ажылчыннар кээп турзажок, үр болбаанда оларның бир ажылдан өске ажылче шилчиир болгаш үнер чоруу эвээш эвес. Чижээ, август айда 70 ажыг кижини ажылга хүлээп алган болза, 50 кижи янзы-бүрү чылдагааннар-биле үндүрткен. Ол чорук ажылчыннарны ажылдаарынга, чурттаарынга таарымчалыг байдалдар тургустунмаанындан болуп турар. Аныяктарның иштинден ийи-чаңгыс кижилер арагалап, шош-содаа үндүрүп, кады чурттап турар өөрүнге дыш бербейн турар таварылгалар база бар.

Х. КЕСТИКЕЙ.

Уксааны экижидеринче

САМАГАЛДАЙ. (Телефон-биле). Тес-Хем будүрүлге эргелелиниң «Чодураа» колхозунун малчыннары хой тарын боозадырының ажылын организастыг чорудуп турар. Будүрүлге планында 13550 хойну тарыыры көрдүнген, а баштайгы хүннерде 2230 ажыг хойну тараан.

Тарылгага 4 пункт ажылдаар ужурлуг, а бир пункт мынчага чедир ажылын эгелеваэни четпес. Амгы үш пунктунун дээрези Белдир-Арыгныы болуп турар, ында бүгү тарыыр хойнун дең кезиин азы 1220 ажыг хойну тараан. Ол пунктуда техниктарыкчы Т. Массиниң мергежилдиг эки ажылын малчыннар мактап турар.

Совет патриотизмниң кайгамчыктыг улуг күжү

Патриот деп сөстү «ада-чургунга ынак кижи, оон кайгамчык чаагайының дугайында сагыш салыкчы, ада-чургунга ынакшылчы» деп билзе чогуур дээрзин дириг орус дылдың сураглыг словарын тургузуп тура, Владимир Даль бижин киирген. Патриотизмниң эртем талазы-биле тайылбыры төөгүнү материалисчи ёзу-биле билип алырының дүрүмнерин үчүгле ажытканының сөөлүнде болдунар аргалыг болган-даа болза, оон кол шынарын үстүнде чип-чиге тайылбырлап киирген. Төрээн чуртунуң сайзырап чечектелириниң сагыш салыкчызы болуру, бодунун улузунун, оон улуг-даа, биче-даа — бүгү-ле эрге-ажыктарының дугайында сагыш салыры, бодунун чонунга ажылдаары патриотизмниң ужуруттазы, үндезин шынары ол болуп турар.

Бистиң улузувус бодунун чуртунга кезээде-ле ынакшын, ону дайзынардан камгалап ап, ол дээш чоргаарланып чораан. 1914 чылда большевиктерге удур, оларны патриотизмге удурлар-дыр деп бурууладып, шыы эвес хопчу кампанияны буржуаз парлалга нептередип турда, В. И. Ленинниң бижээни болза: «Бистерге, медерелдиг улуг орус пролетариаттарга, национал чоргааралды медереп билири хамаан чок бе? Чок, черле ындыг эвес! Бис бодувустуң дылывыска болгаш бодувустуң Төрээн чуртувуска ынак бис, оон ажылчы массаларын (тодаргайларга оон чурттакчы чонунун 10-нун 9 кезиин) демократтарын болгаш социалистерниң медерелдиг амыдыралынга чедир көдүрер дээш, бистер хамыктың мурнунда хей ажылдап турар бис».

Патриотизм. Төрээн чуртунга, бодунун улузунга, оон культуразынга болгаш эң эки национал чаңчылдарынга ынакшылды медереп билири дээрге-ле шаг төөгүден бээр турун келген билиг болур. Кижи төрелгетен улуг-улуг коллективтер — аймактар, а оон соон дарый—улустар кылдыр мырыңай чап-чаа-ла каттыжып кирип турда-ла, ол үе дүпте төрүттүнүп тыптын эгелээн. Ынчалза-даа мөлчүкчү тургузугнун үезинде дарлаткан аңгылар оларга чептүг эвес турун турар социал-политиктиг тургузугга боттарының шынчы бердинген сеткилин илередип шыдавайн турган. Төрээн черлерни, боттарының «аларының болгаш кырган адаөбелериниң черлерин» камгалавышаан, Россияның тараачыннары крепостник-помещиктерге удур хосталгалыг дайыннарже көдүрүп үнүп турганнар. «Шекпен хептиг иткикешкен чоннун» согуушкунундан дворян империяның бүгү-ле мага-боду сиригейнип турган үелер база тургулаан. Маадырлыг эрес-дидим көскү чижектер-биле бүргеттинген шак ол хосталгалыг демиселге бистиң Төрээн чуртувустун улустарының найыралының чаңчылдары төрүттүнген.

Совет патриотизм болза бистиң хей национал дыг Төрээн чурту дээш, бодунун улуг ленинчи партиязы дээш патриотчу чоргааралды медереп билип турарлар. Бистиң чуртувуста чүү-ле тургустунган болдур, а ол бүгү — боттарының бүдүрүп алган хереэ, чонун, оон авангарды — Коммунистиг партиянын маадырлыг күш-ажылының түнели болур деп чуени совет кижилер ханызы-биле медереп билирлер.

Патриотизмни канчаар-даа аажок күштүү-биле медерен билири — дайынга болгаш күш-ажылга совет кижилерниң кайгамчык улуг күш-шыдалының болгаш массалыг маадыр чоруунун үндезини ол болур. Хамаатты дайынның чижектеринге революсчу патриотизмниң күштүүн онзалап айтып тургаш, В. И. Ленинниң чугаалааны болза: **«Даштыкы эжелекчилерге Россияны бээриниң орнунга үш чыл иштинде аштааны дээре дээр кижиниң патриотизми — ол дээрге ол чокка бистер үш чыл дургузунда турун шыдавазывыс ёзулуг-ла патриотизм ол-дур. Шак ол патриотизм чокка бистер Совет республиканың камгалалын чедип ап шыдавас турган ийик бис... Ол болза тергиин эки революсчу патриотизмдир».**

1917 чылдың октябрь дарлакчыларның човулан-дарлалын дүжүр октааш, совет улус бүзүредиг, херехере базымнар-биле бурунгаарлап, коммунизмче орукту тудуп бар чыдар. Бистиң чуртувус эң чугула эртем ажыдыышкыннарының чуту, октаргайны чагырып алырының пионери, культура чедиишкиннериниң мөөнээшкини апарган.

Совет кижилер бодунун кайгамчыктыг Төрээн чурту дээш, бодунун улуг ленинчи партиязы дээш патриотчу чоргааралды медереп билип турарлар. Бистиң чуртувуста чүү-ле тургустунган болдур, а ол бүгү — боттарының бүдүрүп алган хереэ, чонун, оон авангарды — Коммунистиг партиянын маадырлыг күш-ажылының түнели болур деп чуени совет кижилер ханызы-биле медереп билирлер.

Кыдат удуртукчуларның шын эвес хопчу нүүлдээшкиннери бар-даа болза, бистиң улус бодунун партиязынга чоргаарланып турар, Ленинчи партияның удуртулгазы-биле помещиктерниң болгаш капиталистерниң эрге-чагыргазын үзүткап чок кылган, ынчаарга чыдып калган, көдээжирги ажыл-агыйлыг чурт—мурнакчы, күштүг индустриалдыг күрүне болуп берген. Совет Эвилели чырыткылыг келир үеже бир-ле дугаарында орукту салган, социалистиг ниитилелди оран-делегейге бир-ле дугаарында тургускан.

Дайын сөөлүндеги он чеди чыл дургузунда улус ажыл-агыйының өзүлделериниң темпизин херечилеп турар көргүзүглерни СЭКП ТК-ның июнь Пленумунга илередип турган. Бо үениң дургузунда каңның, шойнун, прокаттын, нефтиниң, цементинин, электри күжүнүн бүдүрүлгези каш-даа катап көвүдээн. Совет эрге-чагырганың чылдарында ажылчыннарның херек кырында олча-ажыы алды катап, ынчаарга тараачыннарның—чеди катап өскен, ажыл чок болгаш бижик билбес чорук үзүткаттынган, кижилериниң өлүр торуу дөрт катап эвээжээн. Чүгле сөөлгү алды чылдарның дургузунда ССРЭ-ниң хоорайларында болгаш ажылчын суурларында 12 миллион квартира, ынчаарга көдээ черлерде—3,8 миллион чуртталга бажыңнары туттунган, 75 миллион совет кижилер чаа бажыннарже көжүп кирген.

Ам партия чонну чаа улуг тиилелгелерже организастап; хей-аът киирип турар. Келир шиитпирлиг үеже кичээнгейлиг көрбүшаан, партия **«бурунгаарлап шимчээриниң эртем талазы-биле шын үндезилеттинген оруктарын чоннуң мурнунга ажыдып берип, массаларның ортузунда кайгамчык улуг күштерни оттуруп, улуг-улуг сорулгаларны шиитпирлээринче чонну аппар чыдар».** (Н. С. Хрущев). СЭКП-ниң чаа Программазын—коммунистиг ниитилелди тургузарының программазын боттандырар дээш, совет кижилер маадырлыг ажылдап турарлар.

Чонну патриотчу кижизидериниң эң чугула аргазы болза оларны күш-ажылга ынак, материалдыг эт-хөреңгини боттарының шевер холдары-биле тудуп кылып турар кылдыр кижизидери болур. Ол болза бүгү-ле идеологтуг ажылдың төп чүрээ ол болур. «Күш-ажылдың будүрүкчүлүүн хандырары—бүгү улустуң сорулгазы, коммунизмни тургузарының кол негелдези ол болур деп чуени ажыл-ишчи бүрүзү эки билирин кижизидер; социалистиг чарышты уламна калбартыр, мурнакчы дуржулганы нептередир, күш-ажылдың маадырларын хүндүткен көөр, ажылчы чоннарның чогаадыкчы эгелээшкинин дүжүметсиг көөр чорукка удур демисежир; толанчыларга, арагачыларга болгаш самчыгдакчыларга удур демиселге хей-ниитиниң бүгү-ле күштерин кедүрүп үндүрер» херек деп, СЭКП ТК-ның июнь Пленуму айыткан.

Күш-ажыл бисте мөлчүкчү аңгыларның байып алырынга эвес, харын бүгү ниитилелдиң чаагай чоруунга бараан болуп турар деп, күш-ажылчы база будүрүлгени ынчаар көөрүнүн чаа медерели-биле төрүттүнген чаа хамаарылга болза бистиң улузувустун патриотчу медерелиниң өзүлдезин херечилеп турар-дыр. Совет кижилернин чогаадыкчы идепкейи, оларның патриотчу эгелээшкиннери ылап-ла оон-биле тайылбырлаттынар. Даштындан көөрге ындыг кончуг сүргей чүвези чок-даа болза, бистиң амгы ажыл-ишчилеривистиң намдар-төөгүзү сөөлүнде барып шынап-ла кайгамчыктыг улустарның намдар-төөгүзү болу берип болур. Ленинградтың фрезеровщиги Иван Леонов азы украин колхозчу Надежда Заглада, пэсчу Валентина Гаганова азы шахтёр Николай Мамай (ындыг кижилер бисте кончуг хей!) ышкаш кижилерниң угаан-бодалдарында болгаш практиктиг ажыл-хөрээнде бистиң амыдыралывыстың коммунистиг угланыышкыны, совет кижиниң кызыгаар чок өзүп турар идейлиг деңнели илереттинген болур-дур.

Шынчы ажыл-ишчилер, күш-ажылдың маадырлары бистиң чуртувуста бүгү-ниитиниң хүндүткели-биле хаара тутунган. Ниитилелдиң хөрээнге берген күш-ажыл—чоннуң шуут чаагай чаңчылы болу берген.

Бистиң херек кырында социалистиг амыдырал-чуртталгавысты хөөлендирип, коммунистиг тургузуушкуннуң практиказының адын баксырадып болгаш бужартадып турар, кандыг-даа ажыл-хожул чок куурумчулап тоолар чоруктун азы «даштыкыдан келген чүве-ле дээш» үшүдүрүм пөс-союндактың мурнунга чашпаалап сөгүрүп чоруур кижилериниң орадаажыышкыны совет кижилеринің күш-ажылчы чедиишкиннериниң чайыннанчак хаяазынга чуттуг болгаш чөгенчиг кылдыр көстүр. Шак ындыг «патриоттар» мегелеп, хиккигейдир каттыргылап: бистиң четпестеривисти ам шүгүмчүлеп болбас бе, черле ынчаш — деп бо-ла айтыргылаар болгай: четпестерни чүгле шүгүмчүлеп болур эвес, харын шүгүмчүлел албан керектиг. Ынчалза-даа бодунун бүдүрүлгези дээш сагыш-сеткили аарын чоруур ажылчынның шүгүмчүлели-биле частырыглар болгаш четпестерге өөрүп чоруур, байбаң аастыг ааспырактың хыйылаары— мырыңай ийи өске чүве ышкажыл.

Социалистиг патриотизм дээрге хоптаныкчы, олча-ажык сүрер чорук-биле бодунун хууда эрге-ажыын ниитиниинден өрү көөр чорук-биле шуут эптешпес. Совет улус толанчыларны, оорларны, мегечи самчыгдакчыларны болгаш бистиң ниитилелиивисте ам-даа бар өске-даа маңгысталчак элементилерни чүдексиниң, чииртимнеп көрүп турар. Ынчалза-даа, ККП-ниң удуртукчуларының көргүзер дээн орадаажыышкыны ышкаш, олар кандыг-бир онзагай «аңгы» боон шыдавастар.

«Кижиге кижи— бөрү-ле» деп чүвени буржуаз кижизидилге төрүп үндүрген. Бистиң чуртувуста кижизидилгениң үндезини кылдыр, өске принциптер салдынган. Бисте кижи кижиге— өөнүк, эш болгаш алышкы. Совет кижи—коммунизмни тургузарының идепкейлиг демиселчизи. Шак ындыг ылап-ла кижиниң кижизидериниг бистиң партиявыстың, оон бүгү-ле чер-черлерде организацияларының идеологтуг ажылының бүгү-ле хей талалыг ажыл-чорудулгазы чагыртган.

Эрткен дайынга эң-не хей өлүм-чидимге таварышкан ССРЭ дайындан коргуп турар дээр чергелиг бодалды империализмниң идеологтары болгаш политикчи авантюристери амгы үеде кезек болгаш-ла өөскүдерин орадаажып турарлар. Харын оон хараазында тайбың дээш демиседи ССРЭ баштап чоруп турар-дыр, ынчангаш оонбиле чүгле күш дөгээриниң туружубиле чугаалажып болур дишкилээр.

Ийе, коммунизмни хей-аъттыы-биле тургузуп турар совет кижилер, бодунун чөптүг хөрээн туюлунга чедир камгалаарынга улам-на долу шиитпирлиг! Социализмге, харын-даа коммунизмге дайыннар-биле холбашкан үрегдээшкиннерниң, үзүткап чок кылыр чоруктарның хөрээ чок, аңаа харын күш-ажыл болгаш кижилернин

Ниитиниң малынга четчир санныг чем дээш

Хойжу бригаданың сигенчилери

Малга четчир чем барда, эт-даа, сүт-даа хөй болур дээрзин Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозунуң сигенчилери эки билиң, сиген белеткээрин үргүлчүлевишаан турарлар.

Колхозта мал чемнерин белеткээр үш бригадалар бар. № 3 бригаданың хамаарылгазында коммунист эш Бирилейге баштаткан хойжу бригада Баян-Колдун чаягаар үнген сигенин кыымаккайы-биле кезип, ажаап ап турарлар.

Кестирип шыдаттынмас черлериң сигенин хол кадыырлары-биле кезип ап турар. Мында колдуунда-ла аныяктар ажылдап турар. Олар ам 680 центнер эки шынарлыг сигенни сааттап алган, 70 ажыг хөпээннерни тургускан.

Ат машиназы-биле сиген кестирикчилери Д. Мижит-оол, О. Киммоол бираазы-ле хүнде үш гектар черниң сигенин кестиреринде 5 га чедир күүседип турар. Хол кадыырында К. Мөнгуш, Ш. Күжүгет олар ажыл нормазын хүннүң-не ажыр күүседип келген.

Кескен сигенни канчап-даа тургаш дүрген бөлүп алырын олар ораалдажып, боран хүннерде-даа, чаашкын биче-ле аязып кээр аразында безин тавычаларны аңдарып тургаш, кургадып, бөлүп аптарлар.

С. ДОНЗУМ.

70 ХУУ АЖЫРА БЕРГЕН

БОРБАК-АРЫГ. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районда «Большевик» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары сиген белеткээринде планын 70 хуу чедир күүседи берген. 5080 ажыг центнерни бөлүп сараттаан. Ол болза техниканы бүдүрүкчүлүг ажыглавышаан, күш-ажылды шын организастаанының түңнели болур.

Мал чеми белеткээр талазы-биле Ондар Седен-Доржунуң удуртканы Хадында ийиги хой бригадазының коллективи эки ажылдап турар. Олар 1030 центнер сиген белеткээр тургаш, херек кырында 1300 центнерни белеткеп алган. Кудукта бирги хой бригадазы (удуртукчузу Ондар Мөңге) база багай эвес ажылдап, 1030 центнер сигенни белеткээн. Ам арткан 227 центнерни чоокку үеде бүрүн белеткеп алырынга малчыннар бүзүрелдиг ажылдап турар.

Колхозтуң кукурузачылары ниитиниң малынга шыктыг чем белеткээр ажылды база организастыг чорудуп турар. Баштайгы кестинген 350 гектардан 570 тонна ногаан массаны силостаан. Ол ышкаш хову ажылының бригадазы мал чеминге 320 тонна саванны бөлүп сараттаан.

Организастыг чорудуп турар

ХАНДАГАЙТЫ. (Телефон-биле). Эт болгаш сүт бүдүрерин улам көвүдериңге кукуруза эң үнелиг культура. Оон ногаан массазындан белеткээн силосту шагның кайы-даа ээлчээнде, ылаңгыя кыжын мал кончуг хөөнүг чиир. Өвүр районда «Торгалыг» колхоз 5200 тонна силос белеткээр планын күүседир чоокшулаан, ам херек кырында 5000 тонна ногаан массаны силостаан алган.

Ниитиниң малынга бөдүүн чем белеткээр талазы-биле ажылды база организастыг чорудуп турар. Бо хүннерде 3745 тоннаны белеткээн, ол болза колхозтуң сиген планының 60 хуузу болур.

Сиген белеткээр талазы-биле Ак-Чыраның малчыннары үлегерлиг ажылдан турарын айтыры чугула. Олар 2000 тонна сиген белеткээр деп хүлээнгеш, ам 1500 тоннаны бөлүп сараттаан. Ирбитейде коммунист К. Доржуның удуртканы хой бригадазының коллективи база эки ажылдан турар. Олар 320 тоннаны белеткээн.

Шыктыг болгаш бөдүүн чемпер белеткээр сорулганы чоокку үеде бүрүн күүседири дээш ажыл улам калбарып турар. Бригадаларда 2 трактор, 10 ат машиназындан ангыда, хол кадыырлыг звеноларны база немей тургузуп турар.

ПАВЛОДАР ОБЛАСТЬ. Бекен Карманов Бескарагайның үрелиг мал заводунда кадарчы болуп 35 чыл ажылдап турар. Оон коданында үрелиг кошкарларның ортумак деңзизи 120 килограмм чедип турар болгаш ол кадарчы хой бүрүзүнден 13,5 килограмм дүктү кыргып турар. Мал ажылынга чедишкиннери дээш, Б. Карманов, Ленин ордени-биле шаңнаткан.

ЧУРУКТА: кадарчы Бекен Карманов.

Фото К. Нуртазинниң. СЭТА-ның фотохрониказы.

Культура-амыдырал темазынга

ЭМЧИЗИ ЧОК, ШООЧАЛЫГ. «Сүт-Хөл» совхозтуң Кара-Чыраа суурунда чамдык ажылдакчыларның эптежип олурып турары «шөлээн чурттаганы» таныжып көрээли, эргим номчукчу! Бо суурда үш чүс хире ажылчын өг-буле чурттап турар. Улуг, биче кижизиниң сан-түңүнүң чеже хирезин чижек-биле-даа санаар болза хөй-ле. Бо хире хөй чурттакчылыг суурда эмнелге пунктузу ажылдаваандан бээр ам бир чыл ооя демдеглээр өйү келгени бо.

«Эмчи тывылбайн турар, эмнелгени септеп турар» деп, чылдырының чымчак созу-биле чай эрткен.

Сүт-Аксының эмнелге ажылдакчыларында бир онза хүн—четверг. «Эмчилериң бажыңнар кезиир хүнү, бөгүн эмчи ажылдавас, ынаар хөй-ле чоктаар силер» дижип сүмележип турарларны кижи болганчок-ла дыңнаар. Шынап-ла оларның өөзу-ла шын. Сүт-Аксының эмчи дери ол хүн ажылдавас. Ол хирезинде четвергте суур кезип, санитар ажылы чорудуп, чон-биле чугаа, беседа кылып чоорааш аккыр халаттыг эмчи сестразын тыппас-даа силер. А Кара-Чыраа суурда ынзы-бүрү аарыгларга удур хемчеглерни, бичии уруглар шинчип, хайгааараар ажыл чорутпайн турар. Эмчиниң дүрген дүзазы херек апарганда телефоннаар чер тывылбас, салбырның конторазында чаңгыс телефон точказы чамдыкта база-ла «аарый» бээр.

САДЫГ ХАНДЫРЫЛГАЗЫ. Эр улустуң чайгы бөрттери, чолдак уктары ховартаан. Бөрт орнунга, изигде сиген, тараада ажылдап турарларны көөрге, аржылдар-биле бажын шарып ап, а чамдык кижилер кыжын хаактаарда кедер бөрттерин кедип турар.

Эр улус чолдак ук тыппайн, хөрээжен уктарны одура кезип алгаш, кедип турары кымга-даа билдингир.

* * *

Мындыг четпестерни Чөөн-Хемчик районунуң кадык камгалал, садыг ажылдакчылары көрүп шыдавас чүве болза, боларга дузалаар дээштиг «көрүкчү» кайдал?!

О. ЧАҢ-ООЛ.

Чоннуң кадыынга бараан болукчу

АЛЕКСАНДРА АНДРЕЕВНА САХАРОВА Волгоградтың медицина институ 1960 чылда чедишкиннинг дооскаш, ол-ла чылын Улуг-Хем районнуң Торгалыг эмнелге участогунга ажылдап кирген. Чаа ажыттынган ол эмнелге чериниң ажылын башкарарынга, чоннуң кадыышылы дээш демиселге аныяк эмчи мергежилдиин илереткен.

Эрткен дөрт чылдарның иштинде ол эмнелге чериниң кышка белеткели үлегерлиг болуп келген. Келген кижилерни эзлдеп хүлээп алырынга, аарыгларны болдурбазы дээш тайылбыр ажылын чон ортузунга калбартырынга Александра Андреевна биче эвес ажылды чоруткан.

СЭКП кежигүнүнге кандидат А. А. Сахарованың ак-сеткилдиг ажыл-ижин чон мактап турар. Торгалыг көдээ Советтиң болгаш Улуг-Хем район Совединиң депутады, чонга бараан болур хүлээлгезин ол база эки күүседип турар.

Х. ДОРЖУ.

* * *

АНАСТАСЬЯ СТЕПАНОВНА СПИРИНА чоннуң кадыышылы дээш 23 чыл иштинде үзүктел чок ажылдап келген, 1946 чылдан бээр Кызылдың вендиспансеринде ажылдап турар. Анастасья Степановнаның эки ажылының дугайында чоннуң күзел мактал-дары эвээш эвес илереп турар. Ол талазы-биле чамдык чижектерден айтып болур.

Тываның эң ыракы булуңу Өвүрнүң Саглыдан келген 50 харлыг Ханды угбайның бижээни: Үр эмнетпейн келгенимден, аарыым элээн бергедээн турган. Вендиспансерниң эмчизи А. С. Спирина мени эксиртип каанынга аажок өөрдүм. Оон ажылынга улам чедишкиннинг, чурттал-газынга аас-кежикти күзедим.

«Тиилелге» совхозтуң бызаа ажаакчызы Ондар Анайның холдары ыжып навыннааш кедерээн. Ол аарыгдан малчынны Анастасья Степановна кыска үеде эмнеп экирткенинге улуг өөрүшкүнү алган. Шак ындыг чижектерни хөйнү илередип болур.

Ч. КУУРАНМАЙ.

БАШКЫНЫҢ СҮМЕЗИ

Биргиклассчыларга канчаар дузалажырыл

Чаа өөредилге чылы эгелээнинден бээр каш хонуктар эртип турар.

Бистиң биргиклассчыларывыс боттарының школазы, классы, башкызыбиле таныжып алганнар. Удавас класска, бажыңга кылган ажылдарының түңнели — демдектерни ап эгелээрлер. Өөреникчилериң алган демдээ оон өөредилгезиниң шынары деп чүвени утпазы чугула.

Ада-ие бүрүзү уругларының эки өөренирин күзээри кымга-даа билдингир. Ада-иелер уругларының өөредилгезинге дузалажып, онаалганы канчаар күүседип ап турарын хайгаарап көрүп турар. Өөреникчиге кажандан эгелеп, кандыг дуза чедиреринин ада-ие билгеп турар ужурлуг.

Бир эвес биргиклассчының баштайгы хүннериниң эгелеп, боттуг дузаны көргүзе берзе, өөреникчиниң өөрениринге улуг идигни бээр.

Өөреникчилерге дуза чедиреде, оларның чүү эки сайгарып, чүге бергезинин турарын эки билге чогуур.

Чамдык өөреникчилер ада-иениң кандыг-даа дузазы чокка, боду-ла, столга олургаш, шупту онаалгазын күүседип аптар, ындыг уруглар башкының класска тайылбырын эки дыңнап, онаалганы канчаар кылыр аргазын билип апканы ол. Ындыг болза-даа оларны өөрениринге чалгаар салыныр, оларга дузалажыры албан эвес деп санап болбас.

Чамдыктары ада-иезин албадап турда-ла, столга кээп олургаш, онаалгазын күүседип күш четпес, ынай-бээр маңнаксаар. Ындыг таварылгада өөреникчини бүгү-ле тала-биле өөредилгеже хаара тудуп, сонуургалын улгаттырары негеттинер. Өөреникчиниң өөредилгезинин, школада болуушкуннарның дугайын айтырып, ону сонуургап, кады чугаалажыр үени ада-иелер шилип алган турар ужурлуг. Бир эвес өөреникчи оон дугайын чугаалаар хөөнү чок болза, ону чедип алыры — ада-иениң кол сорулгазы.

Мындыг таварылгалар туруп болур:

— Кандыг чөрүп тур сен, Коля? — деп, бичии оглундан иезин айтырган.

— Эки —деп, Коля харыылаан.

Оон ыңай класска кымнарны башкы айтырганын, кандыг-кандыг демдектер алганын, кандыг чаа чүүл билип алганын иезин уламчылап айтырган. Оглу бүгү-ле чүүлдү улуг сонуургал-биле чугаалап берген. Бичии Коляны иезин ол айтырыглар-биле бодунче хаара тудуп, оглу-биле чугаалажыр үени шилип алганы аңаа өөрүнчүг-даа, күзенчиг-даа болган.

Чамдык ада-иелеривис уругларыбиле чугаалажыр хамаан• чок, оларның чугаазын дыңнаар хөөнү чок, кылыктаны аарак мынча дээр:

— Мээн дүштеки чем белеткээримге шаптыктавайн көр, чүге-ле хөй чүве чугаалап турар кижи сен. Ам болзун.

Бичии оглу иезинче көрүп алган, ол хүн башкызының чүү дээш ону мактааныы, чүү өөренгенин чугаалап турда-ла, ону сонуургавайн, мынча деп каар кижилер база турар:

— Эр хей. Петя. Ам болзун, че. Мен демин-не дыңнап каалтым чоп. Бичии Петяның демги өөрүшкүзү шуут-ла өжүп, оон эгелээш-ле өөредилге дугайын иезинге-даа чугаалавастай берген. Мындыг таварылга уругларның өөредилгезинге кайы хире хоралыг деп чүвени ада-ие бодаза эки.

Биргиклассчыларга хүн чурумун тургузуп бээри чугула негеттинер. Өй-шаанда чемненири, агаарлап дыштаныры, кичээлдээри өөреникчиниң эки өөредилгезинге дузалыг.

Бажыңга биргиклассчыга булунчугашты тургузуп бээр, кичээлдеп орда, шимээн болдурбаза, радио ырлатпаза эки.

Өөреникчи бажыңга кичээлдеп турда, ада-ие өөреникчиге билиндир тайылбырлавайн тургаш, чазыын эде бижип болбас. Чок болза ол өөреникчи көрүп орда кыдыраашты ора соккаш, ам арыг кыдыраашка бижип ал дээш, чаа арыг кыдыраашты ап бээр кижилер турар. Ону ынчаар кылып черле болбас. Башкыдан өске, ада-иелер биргиклассчының кыдыраажын оруп болбас, хирлиг бижип болбас дээрзинге чүге кижизидип болбазыл.

Бир эвес өөреникчи чазыпкан болза, чазыын дүрген-не эдип бербейн, чүге кичээнгей чок сен, каталап көрүп көр, класста 45 өөреникчи бар, башкы силерниң шуптуларны чаңгыстан канчап хынап четтигерил деп, кичээнгейлиг болуруң тайылбырлавышаан, негээр херек.

Өөреникчиниң кыдыраажын үргүлчү хынап турза эки, Бир эвес өөреникчиниң кыдыраажында «2» «3» демдектер бар болза, чүге «2» аптың, чүге «3» аптың деп айтыргаш, частырын кады сайгарып көөру чугула.

Өөреникчини багай демдек апкандыр сен дээш ону кончуп, үр үеде мунгарадып болбас. Кончуурунуң орнунга өөреникчи чүге багай өөренип турарының чылдагаанын дилезе ажыктыг.

Өөреникчиниң класска канчаар харыылаанын хынап, башкылар-биле харыылааны үргүлчү тургузар херек.

Өөреникчи дыңнап орда, башкылар дугайында марыылалыг айтырыгларны тургузуп болбас.

Сен эки бижээн-дир сен, Света, сеңээ чүге «3» салган чоор, ол шын эвес-тир дээн чижектиг чүүлдү ада-иелер чугаалажы бээри эвээш эвес болгай. Ынчан өөреникчиниң талазындан башкызынга бүзүревес чоруу чалгаар-ла тыптып кээп болур.

Эргим ада-иелер, силерниң дузанар биргиклассчыларның өөредилгезинге хүн-бүрү негеттиниң турарын утпаңар.

Е. ЛУБОШНИКОВА,
Кызылдың № 5 школазының башкызы.

МӨГЕН-БҮРЕНДЕ ШКОЛА

Малчыннарның дилээн ёзугаар, 1961 чылда Мөңгүн Тайганың Мөген-Бүренге эге школаны ажыткан. Школа тургустунганындан бээр ам үчүле 3 чыл бооп турар. Аныяк школа бо аразында бедик деңнелде чоруп турар. Школа директору эш Маныш-оол школаның септелгезин-даа, өөредилге-кижизидилгелиг ажылындаа эки удуртуп турар. Ада-иелер-биле, колхоз баштаар чери-биле харылзажып тургаш, школада бо чылын пекарняны, чынар бажыңны, интернаттың тудуун ада-иелериин, колхозчу тудугжуларның күжү-биле организастыг дооскан.

1963—64 өөредилге чылында бешки классты ажытканы ада-иелерге улуг өөрүшкү бооп турар. Чаа өөредилге чылында малчыннарның уруглары школада бүрүү-биле хаара туттунган. Күрүнеңиң долу хандырылгазында 45 уруглар, ооллар кирип өөренип турар. Олар идик-хеп, аъш-чем-биле эки хандырылган. Үргүлчү чынар бажыңга кирип турар.

Аныяк школаның ажылынга оондаа артык дузалажырын «Малчын» колхозтуң баштаар черинден, көдээ Советтен ада-иелер дилеп турар.

И. УСПУН-ДОРЖУ.

Совхозтуң дузалакчылары

Мал чеми белеткээринге, тараа ажаап алыышкынынга Аксы-Барлык ортумак школаның башкылары болгаш өөреникчилери совхозка улуг дузаны чедирип турар.

Эрткен улуг хүнде башкылар база 8—10 класстарның өөреникчилери Сарыглар Аганакка удурткан хойжу бригаданың сигенинге организастыг шефтээшкинни чоруткан. Чаңгыс хүн 20 тонна сигенни белеткээн.

Школаның коллективи чүгле сигенге эвес, а тараа ажаап алыышкынынга эки дузалажып турарлар.

Школаның пионерлери 3 тонна мажакты, 10 тонна терек бүрүзүн белеткээн.

Х. МӨГЕ.
Барыын-Хемчик район.

«Адамовский» совхоз — Оренбургтуң кур черинде эң улуг совхоз болуп турар. Ол совхоз тарааның болгаш мал ажылының продуктуларының ёзулуг-ла фабриказы болу берген. Совхозтуң тургустунган хүнүнден бээр эрткен чылдарның дургузунда совхозтуң төп суурунуң болгаш оон салбырларының даштыкы хевири таныттынмас кылдыр өскерилген. Чаагайжыды туткан чурттал-га бажыңнарлыг кудумчулар бар апарган, клубтарны, эмнелге черлерин, магазиннерни, столовая-ларны тудуп тургускан.

ЧУРУКТА: «Адамовский» совхозтуң ажылчыннарынга хереглээр чаа бажыңнар.

Фото Б. Клипиницерниң.

СЭТА-ның фотохрониказы.

БРИГАДИР

«Шекпээр» совхозта комплексилиг трактор-хову ажылының бригадазының бригадири коммунист Ооржак Белек-оол Барыын-Хемчик районда дуржулгалыг механизаторларның бирээзинге санаттырып турар. Ол 1945—46 чылдарда «УТКА 25 чылы» совхозка трактористер курулун чедишкинниг дооскаш, баштай Хөнделеннин «Кызыл тук», Аксы-Барлыктың «Ленин ораа», Дөц-Терезиниң «Совет Тываның беш чылы» колхозтарынга болгаш сөөлүредир «Барлык» совхозка, МТС-ке трактор башкарбышаан, бригадирлеп ажылдап турган.

Аныяк механизатор бодунуң техниктиг билиин бедилер дээш күжениишкиннинг ажылдап келген. Оон түңнелинде Ооржак Белек-оол чүгле ынзы-бүрү маркалыг тракторларны эвес, харын комбайннарны болгаш кедээ ажыл-агыйның өске-даа кожуглуг машиналарын башкарар талазы-биле ёзулуг мастер болган.

Ооржактың удурүгүлгазы-биле ажылдап турар трактор-хову ажылының бригадазының механизаторлары бо чылын 500 га кукуруза тараан болгаш багай эвес дүжүтү өстүрген. Ылаңгыя кукуруза звенодарының удуртукчулары трактористер Мөнгуш Артис-оол, Ооржак Бораш-оол эки ажылдааннар.

Олар кукурузаның бир гектарындан-на 300 центнер ногаан массаны ап, районга эн эки дүнелдиг болган. Коммунист Ооржак Белек-оол чүгле бүдүрүлге көргүзүглери-биле мурнакчы эвес, боң-биле кады ажылчыннар ортузунга масса-политиктиг ажылдарны база идепкейлиг чорудуп турар.

Ооржак Белек-оолду коммунистер болгаш ажылчыннар совхозтуң Биче-Тей салбырында партия эге организациязының секретарының, рабочкомнуң даргазының ораалкчызынга, партия-күрүне контролюнүң комитединге дузалаар белүктүң кежигүнүнге соңгааннар. Коммунист Ооржак Белек-оол чоннуң идегелиинге төлептиг бараан болуп турар.

Т. ТАЛГАНЧИК.

аас-кежин дээш, бойдустуң бүгү-ле чажыттарын шинчээдип бүдүрерге мырыңай-ла эргежок чугула. Шак ол бедик эчис сорулга дээш, бистиң эң эки кижилеривис өлүмче чоруп турган. Закарпат Украинаның маадыры Олеска Барканюк өлүрүнүң мурнуу чарында фашист кара бажыңдан төрелдериинге чоруткан чагаазында мынчап бижээн: «Ам чоннуң чүс-чүс муң эки ооллары кижи төрелгетенниң чаагай келир үеэ дээш өлүп турар. Дайын дээрге кижи төрелгетенге эңне улуг айыыл-дыр. Ук айыылды үрле үеде азы кеззэ-мөңгеде черле болдурбас тайбын бо дайынның сөөлүнде чедип келир деп чүвеге идеген көрээлиңер». Чоннуң маадырының шак бо сөстери черле кайы хире чаагай, эки-дир че!

Идей-кижизидилгелиг ажылды күштелдирери иштики болгаш даштыкы делегей байдалдары-биле шуут негеттинип турар болгаш база совет ниителелдиң хөгжүлдезинин дүрүм ёзугаар боттуг чүүлү болуп турар. Аңгы тулчуушкуннарының болгаш ховуларга дайылдажыышкыннарның чалбыраажынга төрүттүнген база ол ышкаш тургузукчу күш-ажылды хей-аъдынга тыптып келген дайынчы, революсчу чаңчылдарның байлак чайыннанчак салгаашкыны болза патриоттуг медерээшкиннерни, бодунуң улузу дээш, оон төөгүзү дээш национал чөгаараалды, империалистиг идеологияны көөр хөөн чок чорукту кижизиденге төттүнмес материалды берип турар.

Буржуаз националистер, ылаңгыя дайынызырак национал-шовинистер төөгүнү дээди нацилар тиилеп, тергиидеп турар, нацияларның үзүктел чок демисели кылдыр сыр өскээр көргүзүп турарлар. Ажылчы чоннарның национал болгаш интернационалчы эрге-ажыктарының чаңгыс эптиин көргүзүп турар совет патриотизмниң мөзүзү аңаа шуут удурланышкак болуп турар.

Реаксылыг күштер национализмни социалистиг чурттарга удур демисел-ге, оларның чаңгыс эвин бузарынга чидиг идеологтуг чепсек кылдыр ажыглап турар. Национализмниң болгаш национал кызыгаарлаашкынның илергейлээшкиннери социализмниң тургузуушкуну-биле болу-ла шуут чиде бербес. Национал эрги артыышкыннар болгаш биеэдеги-ле өжээннээшкиннің артынчылары соционал депшилгеге кончуг үр болгаш шудургу удурланып келир.

Маңаа холбаштыр чамдык социалистиг чурттарда үнүп кээп турар бүгү-ле чүвени «бодунуң күштеривис-биле» бүдүрүп кылып ап шыдаар бис деп чугаа—бодунуң төрээн чуртунга ынакшылды илеретпейн турар, патриотчу эвес медерел-дир. Бодунуң хууда девискээринин даштында чүү кылып турарын көрүп билир, бодунуң улузунуң күш-ажылын улустарның — бодунуң социалистиг акы-дуңмазының күш-ажылы-биле каттыштырып билир херек. Мооң хараазындан ёзулуг марксистер интернационалистер, бодунуң социалистиг адачуртунуң патриоттары болза национализмге болгаш национал дужун хараар чорукка удур чаныш-сыныш чок демиселди чорудуп турар. «Социализмни тургузарынга бодунуң хууда күштери колдаар» деп тодарадылга болза бодунуң дужун хараан национал ажыл-агыйны тургузарының үзел-бодалы синиккен чүве-дир деп, СЭКП ТК-ның бо чылдың июль 14-те Ажык чагаазында чугаалап турар. Социалистиг чурттарның аразында быжыг найыралды кошкадырынга мындыг угланышкын ККПнин удуртукчуларынга херек апарган-дыр. Ынчалза-даа шак мындыг политика социалистиг интернационализм-биле канчап-даа дүгжүп шыдавас.

ССРЭ-де коммунизмниң тургузуушкунун совет кижилер боттарының интернационалчы хүлээлгези кылдыр санап турар. Бистер коммунизмни үчүле боттарывыска эвес, харын бүгү кижи төрелгетенге тургузуп берип турар бис. Бир эвес коммунистиг тургузуушкуннуң улуг идеязынга интернационалчы эвес, чүгле национал байдалды барымдаалаар болзувусса бистерге, коммунистерге канчап-даа таарышпас болур ийик.

Совет патриотизмниң интернационализм-биле бузулбас харылзаазы Улуг Октябрьның социалистиг революциязының, ССРЭ-де коммунистиг тургузуушкуннуң, делегейниң революстуг шимчээшкининиң хөгжүлдезинин дүрүм ёзугаар болуп турар интернационалчы бүдүжүнден үнүп кээп турар.

Социалистиг патриотизм, пролетаржы интернационализм болза, совет кижилериң бедик, чаагай шынарлары, оларның моральдыг үзел-бодалы болур-дур. Бистиң улузувусту оон улуг төөгүлүг чаалап алышкыннарындан, аңаа коммунизмче орукту чырыткылап, чаа-чаа тиилелгедерже хей-аът кизирип турар марксисчи-ленинчи идеялардан чайладыптар, үениң агышкыдын доктаадыптар ындыг күш делегейде ам черле чок.

А. КАРАСЕВ,
төөгү өртемнериниң доктору.

Оларга чогуур хемчеглерни онаар

Ниитиниң корум-чурумун үрээр, арагага хандыкшыыр кижилер «Тыва» совхозта сөөлгү үеде элээн көскүлен апарган. Ында Х. Силигбен дээрзи чоокта чаа бир-ле хүн— шагдааларга хөөнүм чок—деп, Тере-Хая суурнуң кудумчузунга бир-ле аныяк кижиниң арнынче дүкпүрбүшаан, чулчураан турган.

Кижилер эттээр, бажыңындан кадайын үндүр сывырар чоруун ол үргүлчүлеп турар. Хей-ниитини мегелээриниң аргазы-биле бир катап «аас шаңналын» ол алган. Оон ужуру мындыг: Силигбенниң бичии оглу оон кожазында ажылчын Чылбак дээрзиниң оглу-биле ийилээ ойнап турган, сыырткыш сывын сып каанар. Силигбен ол дугайында Чылбактың оглун аажок эттээш, салыптарга, Чылбак ол дугайында хомудалын эш-хуузунуң судунга киирген турган.

— Ол оолдар улуг өрт үндүрер часканын көргеш, ол чоруун соксаткан кижи мен — деп, судка ол мырыңай меге өчүүн бээрге, суд даргазы эш Стовнич херектің ужурун эки истевейн, меге өчүкке бүзүрээш, Силигбенге харын-даа «аас шаңналын» бир үдаа чарлаан чүүл бар.

Энир чылын совхозтуң иезин кадарган кижи бооп, херек кырында арагалап тургаш, ажыл-агый черинің бир аъдын ол өлүрген болза-даа, салбырның өрелекчизи О. Сотна оон чоок төрели болганындан, ук аъттың өртээ төлеттинмээн болган.

Силигбен мооң мурнунда база-ла хулиган чорук ужун үш удаа шөлүткен болза-даа, ол хемчеглерден чогуур түңнел кылбаан.

Тере-Хая магазинининиң таңнылы Байыр-оол дээрзи база-ла сураглыг арагачыларның бирээзи. Ажыл шагының үезинде-даа кудумчуларга ол ужуп калган чыткылаар таварылгалар бар. Ол-ла суурнуң чурттакчызы Биче Комбу дээрзи база сураглыг арагачы болган. Оон чалчык-бузук аажы-чаңы мырыңай дендеп турар. Чоокта чаа бир-ле хүн бодунуң кожазы, назыны дөгүй берген бир кадай кижи сүт кыдыынга хеп чуп олурда, оон чанынга эзирик баргаш, ону ол ыят чогу-биле соп эттеп турган чүүл бар.

Чамдык кижилер кара-туралында аажылап турар апарган чорук ол суурда эш-хуузунуң судунуң, а ол ышкаш улусчу дружинаның (командири эш С. Сотна) ажылының кошкаан тодаргай херечилээн. Эш-хуузунуң судунуң даргазы эш Стовнич кирген хомудалдарны чогуур үезинде шиитпирлевейн, чурум үрекчилериннге кижизидилгелиг шыңгыы хемчеглерни онаавайн келген. Суурнуң кудумчуларынга, хей-ниити черлериннге дежурныйлаан дружиначылар база көзүдбестээн.

Ынчангаш совхозтуң улуг суурунда хей-ниити организацияларының ажылын хамаарышкан партия, совет органнарындан сонуургап, олардан шыңгыы негелдени тургузары чугула. Үстүнде демдеглеттинген арагачыларны, ниитиниң корум-чурумун үрээр, маңгысталчак амыдыралдыг хуу өнүүзүрек кижилерни моон ындай ынчаар амдажыдып болбас. Ындыг кижилерге удур хей-ниитиниң демиселин күштелдирери негеттинип турар.

К. КОМБУ.

АКЫ-ДУҢМА АРМИЯЛАРНЫҢ ШЕРИГ ӨӨРЕДИЛГЕЛЕРИ

БЕРЛИН. (СЭТА). Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң чепсектиг күштериниң каттышкан командылалының планын өзугаар, Герман Демократтыг Республиканың мурнуу чүгүнге сентябрьниң 9-тан 14-ке чедир шериг өөредилгези болуп эткен. ГДР-ниң национал улус-чу армиязының, польша, совет болгаш чехословак армияларның каттыжыышкыннары болгаш шериг өзектери аңаа киришкен. Ол дугайын АДН агентилел дыңнаткан.

Ук шериг өөредилгелери ГДР-ниң национал камгалал министри армия генералы Г. Гофманның командылалы-биле болуп эткен.

ГСЧП ТК-ның бирги секретары, ГДР-ниң Күрүне чөвүлелиниң даргазы болгаш камгалалдың национал чөвүлелиниң даргазы В. Ульбрихт, ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүннери болгаш кежигүннеринге кандидаттар өөредилгелерге киришкен. ГКП ТК-ның бирги секретары М. Рейман аалчы болуп келген.

Варшава керээзиниң киржикчилери чурттарның каттышкан чепсектиг күштериниң кол командылакчызы, Совет Эвилелиниң Маршалы А. А. Гречко, Болгарияның Улус Республиказының улус камгалалының министри генерал-полковник Д. Джуров, Польша Улус Республиканың национал камгалал министри генерал М. Спыхальский, Румын Улус Республиканың чепсектиг күштериниң министриниң оралакчызы генерал-полковник И. Тутовяну, ЧССР-ниң национал камгалал министри армия генералы Б. Ломский, Венгр Улус Республиканың камгалал министри генерал-полковник Л. Цинеге, Германияда совет шериглер болүүнүң кол командылакчызы армия генералы И. И. Якубовский болгаш Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң армияларының өске-даа генералдары база дээди офицерлери, а ол ышкаш ГДР-ниң чазааның чанында төлээлеттирген шериг атташелери өөредилгелерге база-ла киришкен.

Кады чоруткан шериг өөредилгези болза бүгү делегейге тайбыңны хандырарынга болгаш социализмниң идегелдиг шериг камгалалынга бараан болуп турар акы-дуңма социалистиг армияларның шылгараңгай дайынчы күчүзүнүң көргүзүү болган. Ол өөредилгелер болза каттышкан чепсектиг күштерниң дайынчы беленииниң база демниг хөделиишкининиң дээди чергезин, командирлериниң болгаш штабтарның шериг уран-аргазын көргүскен.

◇ Акы-дуңма социалистиг армияларның шылгараңгай дайынчы күчүзүнүң көргүзүү.

◇ **Чүс муң ажыг кижи киржикчилиг чыскаал.**

◇ *КУР-нуң туружунуң дугайында „Политикл Афферс“ журнал.*

Дидим маадырлыг чоруу дээш

МОСКВА. (СЭТА). Немец-фашистиг эжелекчилерден Венгрияның девискээрин хостаары дээш тулчуушкуннарның үзеринде совет дайынчының амы-тынын камгалап алырынга кылган эрес-дидим болгаш маадырлыг чоруу дээш, венгр хамаатылар Имре Санто биле Иштван Токач оларны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму Ада-чурт дайынының орденнериниң ийиги чергези-биле, а Имрене Сантону — «Маадырлыг чорук дээш» деп медаль-биле шаңнаан.

Эрес-дидим венгр патриоттар балыгланган совет сержант Петр Мокрогузту 1945 чылдың январьда баштай сарааттаг каан саваң иштинге, а оон соонда боттарының бажыңынга чажырып алганнар. Эрес-дидим ол кижилерниң боттарынга өлүмнүг айыыл кыжаныр турда-ла, оон чалданмааннар. Надьлок суурның чанында хуторга фашистиг шериглер турган. Имре Санто, Иштван Токач болгаш Имрене Санто олар элээн каш хүннерниң дургузунда совет дайынчыны ашкарып, чемгерип, ону гитлержилерниң дилээшкининден чажырып турганнар.

Делиге улустуң улуг чыскаалы

ДЕЛИ. (СЭТА). Индилниң найысылалы анаа-ла эвес кылдыр көстүр турган. Ажылчы чоннар Делиниң кол кудумчулары-биле индий парламентиниң баарында шөлге чедип келген. Чоннуң амыдырал байдалдарын экижидер дугайында парламентиге киирген бижикти деткээн улустуң чыскаалы үш шак хире үргүлчүлээн. Ол кедергей улуг чыскаалга 100 муң хире кижи киришкен, оон иштинде 50 муң хире кижи чадаг-тергелерге, автобустарга, поездилерге олурупкаш, чурттуң бүгү булуңнарындан четкилеп келген.

Индияның бүгү-ле штаттарының төлээлекчилери чыскаалдың киржикчилериниң аразында бар. Чыскаалганнар хөй-хөй кызыл туктарны, мынча деп бижээн транспарантыларны туткулап алган чораан: өртекти чиигедирин болгаш үндүүглерни эвээжедирин, ажык-кончааны кызыгаарларын, банкыларны, нефть үлеттүрүн, даштыкы садыгны национализастаарын, тудуп хоруудаан коммунистерни хостаарын негеп тур бис.

Ол болза боттарының эргелерин камгалаар, амыдырал байдалдарын экижидерин чедип алыр болгаш иштики база даштыкы реакцияның күштеринге шиитпирлиг ойтур согуушкунну бээр дээн ажылчы чоннарның шиитпирлиин көргүскен, хамаарышпас Индияның төөгүүзүнде улустуң эң-не улуг чыскаалы болган.

Чыскаал доозулган соонда парламент бажыңының чанынга хөй муң кижи киришкен митинг болган. Индияның Коммунистиг партиязының даргазы болгаш профэвилелдериниң бүгү-индий конгрезиниң чингине секретары Ш. А. Данге аная чүве чугаалаан.

Динмиттиг адыш часкаашкынының адаа-биле Ш. А. Данге мынча деп медеглээн: «Бистер — Совет Эвилелиниң өңнүктери бис, ындыг болуп артар-даа бис дээрин бистер чоргаарал-биле чугаалап турар бис». Совет Эвилели чүгле Совет күрүнени камгалап турар эвес, харын-даа Африканың, Азияның, Латин Американың хамаарышпас чурттарының камгалалында туржуп турар. Совет Эвилели болза күүлүг ядролуг күрүне-дир, ядролуг шенелделерни кезик-чамдык хорудаар дугайында Москва Керээзин чарарынга эгелекчи чорукту ол болунга алган» деп, Данге оон ыңай айыткан.

ССРЭ-ниң дузаламчызыбиле

КАИР. (СЭТА). Полиомиелитке удур тарыышкынын калбак кампаниязы бо неделяда КАР-га эгелээн. КАР-ның кадык камгалал министерствозу шупту беш миллион уруглар-га тарыышкынны кылыр бодап турар. Полиомиелитке удур тарыышкын кылыр-змии КАР-га колдуунда-ла Совет Эвилелиндеи чорудуп берип турар. Чоокку айларда Совет Эвилели ол эмиин ам-даа бир миллион хире түннарын КАР-же чорудуп бээр.

ГДР-же эртип кирип келген

БЕРЛИН. (СЭТА). Үүгле чаңгыс ай дургузунда, августуң 13-тен сентябрьниң 14-ке чедир, бүндесвернин 29 шериг албанныглары Барыын Германиядан ГДР-же эртип кирип келген болгаш боттарында хоргалады бээрин дилээннер деп, АДН ыңнадып турар. Оларның аразында шеригнин янзы-бүрү хевирлериниң төлээлекчилери бар.

Мындыгларны кымнар дээрил

Совет кижилериниң материаллыг чаагай байдалынын улам экижип турары-биле холбаштыр оларның мелерели белип турар деп үүве билдингир. Оон түннелинде кем-херек үүлгедир чорук эвээжеп. кижилериниң күш-ажылче үүткүлү улам улгаткан.

Оон-биле кады кижилериниң чаагай амыдыралынга, чаагай ак-сеткилинге хир-чам болуп турар ийи-чаңгыс кижилериниң бистин аравыста ам-даа бар болуп турары хомудаңчыг. Тожу районунуң Тоора-Хем көдээ Советинге хамааржып турар Шутко болгаш Делгер олар доктаамал ажыл чок, кайы-бир организацияга ажылдаам кижи болуп кирип алгаш, аная-дааызырынмас, чернин байлаа — тоорук, кат-чимизин чыып, ону чижеп өзу-биле садыгларынга чанчыккан. Олар ол тыпкан акшазын арагалыгга арага садып, ол чокта — одеколон садып ишкеш, аныяктарга үлегер чок бак салдар халдадып турарлар.

М. Сундуй ашак-кадай райүлетпүр комбинадында ажылдаан аттыг бооп алгаш, херек кырында одаар ыяш белеткеп, оозун акшага сайгарып турар. Ол ышкаш М. Голошапков база-ла үлетпүр комбинадында ажылдап турар. Хеп болгаш аъш-чем шкафтарын ол кылгаш, база-ла улуг өртекке садыглап турар.

Районнуң белеткел конторазының ажылдакчызы Седов Азас хөлден балыктааш, оозун садыглап турар, а оон кадайы — үлетпүр комбинадынга дааранныкчылаан бооп алгаш, бажыңынга хуузунда кижилер чагыларын кылып, чиженнеп турар.

Ол ышкаш Б. Кушкажай, П. Пастухов деп аныяк оолдар доктаамал ажыл кылбайн чоруп турарлар. Олар ниитиге ажыктыг ажыл кылбас болганда, база-ла кажарлап, өскенин күсели-биле амыдырап чоруур дээрзи билдингир.

Мындыгларны кымнар дээрил? Олар болза бир дугаарында арагачылар-дыр. А арагачылар болганда ниитилелдиң эрге-ажыын бодавас, өскенин күсели-биле чурттаксаар кижилер-дир. Допчузу-биле чугаалаарга, олар — мангысталчактар-дыр.

Н. ОЮН.

АКЫ-ДУҢМА АРМИЯЛАРНЫҢ ШЕРИГ ӨӨРЕДИЛГЕЛЕРИ

Чехословакияда парлап үндүрген

ПРАГА. (СЭТА). Братиславта политиктиг номнар парлап үндүрер чер СЭКП-ниң XX съездизинден 1963 чылдың эгезинге чедир үеге хамааржып турар Н. С. Хрущевтуң чугааларының, илеткелдериниң болгаш үүлдериниң чыындызын парлап үндүрген деп, ЧТК агентилел дыңнадып турар.

КИЖИ ТӨРЕЛГЕТЕННИҢ КОЛ-КОЛ ЭРГЕ-АЖЫКТАРЫНГА УДУРЛАНЫШКАК

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ядролуг шенелделерни хорудаар дугайында Москва Керээзинге Кыдат Улус Республиканың чазааның удурланып турар чоруу дувөрээзинни болгаш киленнээшкинни өскүдүп турар деп, АКШ-тың Коммунистиг партиязының теоретиктиг органы — «Политикл Афферс» журнал медеглээн.

Кыдаттың туружу болза Франция-да де Голльдуң чазааның туружу-биле, Барыын Германияда нацисчимилитарисчи болуктуң туружу-биле болгаш Каттышкан Штаттарда кедереп барганнарның туружу-биле дүгжүп турар-дыр деп, ол журналдың редакция үүлүнде демдеглеп турар. Кыдат Улус Республиканың туружу «утка чок» болгаш «кижи төрелгеттенниң кол-кол эрге-ажыктарынга удурланышкак» деп, журнал айытван.

«Тайбыңче берге орукка кандыгдаа бөзым бүрүзүнге» удурланып, аңаа халдап турар ындыг кижилер бүгү-ниити тайбыңның хөрээнге дузалавайн турар деп, журнал демдеглээн. Кыдат удуртукчулар «чепсегленишкинни дүжүрери — ол дээрге меге-хоозун чорук-тур деп бадыткавышаан, чепсегленишкинни дүжүрер чорук делегейниң профэвилел шимчээшкининиң, аныяктар болгаш хөрээженнер федерацияларының, бүгү-ниити тайбыңны камгалап турар организацияларның ажыл-чорудулгазының үндезини болур дээр дугайында кандыг-даа саналга удурланып турары ам кымга-даа чажыт эвес-тир. Бандунг конференциязы болгаш 81 партияларның Медеглели ядролуг чепсектиң шенелделерин соксадырынче кыйгырып турда-ла, кыдат удуртукчулар ядролуг чепсектиң шенелделерин соксадырының талазы-биле бүгү-ле хемчеглерге калчаалыы-биле удурланып турар.

Кыдат удуртукчуларның Москва Керээзинге удурланып турар чоруу хамыктың мурнунда «амгы үеде тайбың кожа-хелбээ догуниаашкынның долдунар аргазынга оларның чөрүүзү-биле бүзүревейн турарында-дыр. Оларның ол удурланып турар чоруу делегейде күштерниң өскерилген дедзигүүрүн, социализмниң болгаш тайбыңның лагериниң империализмниң база дайынның күштеринден артык күштүг чоруунуң күштедип турарын чедир үнелевейн турарын илередип турар-дыр» деп, ол журнал медеглээн.

Өске сөс-биле чугаалаарга, ындыг политика үүгле аштырыышкынга болгаш бүгү делегейге ядролуг чепсекти тарадып нептерериниң аңгыда кандыг-даа өске орук чок дээр янзылыг бодалга чедирер деп, журнал демдеглээн.

Москва Керээзи болза бүгү делегейге тайбың дээш шимчээшкинге улуг идиглиг болган, «тайбың дээш улам-на күжениишкинниг болгаш калбак демиселге эң-не чогумчалыг болдунар аргаларны ол керээ берип турар» деп, журнал түннелинде медеглээн.

Шивегейни шоодайга чажырып шыдавас

ПАРИЖ. (СЭТА). Нгодиньдьемчи шериглерге удур дайынчы тулчуушкуннарга мурнуу-вьетнам партизаннарның чедиишкиннери Сайгон чазаан шыңгыы дүвүредип турар. Уламна калбарып турар национал-хөсталгалыг шимчээшкинни базар дээн боттарының оралдажыышкыннарының бойлап дүшкенин делегейниң хөй-ниитизинден чажырары-биле нгодиньдьемчи эрге-чагыргалар, мурнуу-вьетнам партизаннар биле чазак шериглериниң аразында болган тулчуушкуннарның дугайын чугаалап турар даштыкы корреспондентилерниң дыңнадыгларынга эң-не шыңгыы хыналданы тургузуп турар.

Франс Пресс агентилелдиң корреспондентизиниң Сайгондан дамчыдып турары-биле алырга, «албан хуузунуң дыңнадыгларынга парлаттынмаан, дайынга хамаарышкан дыңнадыгларны кайнаар-даа чорударын» болдурбас дээн шыңгыы айтыышкынны мурнуу-вьетнам шериг хыналдазынга берген. Чазак шериглери биле мурнуу-вьетнам партизаннарның аразында чоокта чаа болгулаан тулчуушкуннарының районнарынга барып чораан корреспондентилериниң дыңнадыгларын онза шыңгыызы-биле хынап көрүп турар.

Англи империалистериниң кара-туразы-биле каттыштырып алыр деп турар күрүнени Малайзияның федерациязы деп адаар деп турар, аңаа Малайя, Сингапур, Соңгу Борнео болгаш Саравак хамааржып кирер. Соңгу Борнеонуң болгаш Саравактың патриоттары колонизаторларын ол планынга удур чүткүлдүү-биле демисежип турарлар. Малайзияның федерациязынга киирер деп турарынга удурланыышкынын чыскаалдары база болгулаан. Эрге-чагыргалар чыскаалчыларны кара-туразында аажылап, бастып турар.

ЧУРУКТА: Саравактың Сибу хоорайында чыскаалчыны полицейжилериниң эттеп-эриндеп турары.

СЭТА-ның фотохрониказы.

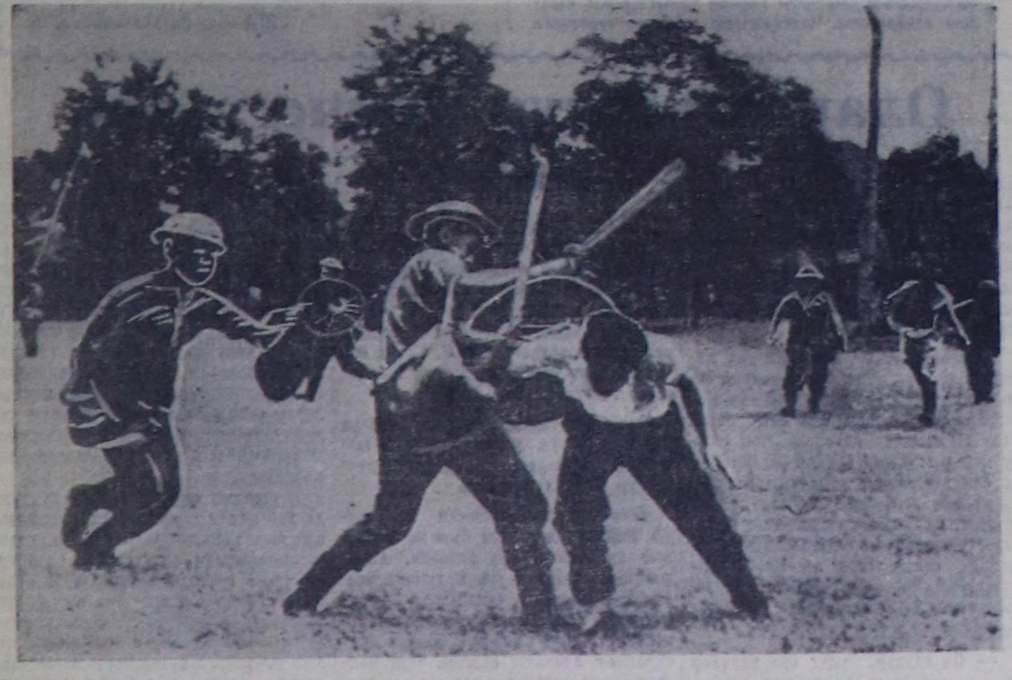

Америк фермерлериниң хоозураашкыны

Бузук сонгаларлыг, эзлери каапкаш баргылаан бажыңнар, бо дээрге Американың Каттышкан Штаттарының көдээ ажыл-агыйлыг дыка хөй районнарындан көрүп болур ындыг байдал-дыр. Улам-на хөй санныг америк фермерлер төрээн черлерин каап, ажыл тып алырының аргазын дилеп, хоорайларже чүткүп турар. Ол кижилер дээрге ындыг базымче эки амыдырал-чурттарганы каггаш чоруур ужурга таваржып турары ол эвес болдур ийин. Азазыг бичии орулга-тывыш болгаш капиталистиг улуг ажыл-агыйларның эзлери-биле чөржүр аргажок байдал биче хокшулшыдалдыг фермерлерни черинден ойладып турар. Миллион-миллион биче шыдалдыг фермер ажыл-агыйларның халаптыг хоозураашкыны сөөлүг салгалга көзүлдүр-ле кайгамчык дүрген чоруп турар. 1935 чылда 6 миллион 800 муң чедип турган фермерлерден бөгүн үүгле 3 миллион 700 муң фермерлер арткан.

АКШ-тың көдээ ажыл-агыйында оонак таразчын ажыл-агыйларның хоозураашкыны болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң капиталистиг улуг ажыл-агыйлар холунга мөөннежилгези болуп турар, ол дээрге капиталистиг ниитилелге черле турар ужурлуг үүл-дүр. АКШ-тың капиталистиг көдээ ажыл-агыйында улуг бүдүрүлге биче шыдалдыг бүдүрүлгени ынчалдыр кызып үндүрер чоруун В. И. Ленин 1915 чылдала бүгү талалыг тодарадып көргүскен. «...Каттышкан Штаттар улуг, капиталистиг ажыл-агыйларның өзүлдезин болгаш оонак, биче шыдалдыг ажыл-агыйларны үндүр кызарын бистерге... ниити дүрүм ышкаш кылдыр көргүзүп турар-дыр» — деп, Ленин бижээн.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң улуг фермер-капиталистер холунга мөөннежилгези сөөлүг 30 чылдарның дургузунда онза дүрген болган. 1930 чылда 1000 акр ажыг (1 акр 0,4 гага ден) чер ээлээн улуг фермерлериң үлүг-хуузунга АКШ-та ажылдаттынып турар бүгү шөлүүн 28 хуузу онаажып турган болза, 1960 чылда оларның үлүг-хуузунга ол черлериниң 49 хуузу онаажып турар болган. 1960 чылда фермерлериниң ниити санының 9 хуузу болуп турган 312 муң капиталистиг улуг фермерлер АКШ-тың көдээ ажыл-агыйының бүгү бараанныг продукциязының 50 хуузун берип турган. Ынчаарга фермерлер ниити санының 44 хуузу болуп турган 1.641.000 оонак фермерлер АКШ-тың көдээ ажыл-агыйының бүгү бараанныг продукциязының чүкүйне-ле 5 хуузун берип турган. Ол 1 миллион 641 муң оонак фермерлер АКШ-тың көдээ ажыл-агыйынга «артык» болуп турар, чүгле дээрге көдээ ажыл-агый продукциязының оларның үлүүнге онаажып турар 5 хуузун бөлүк 312 муң улуг фермерлер-капиталистер кандыг-бир ядыг күжениишкин чокка немей берип шыдаар ийик деп бодал АКШ-тың албан кижилеринде бар болуп турар. Оонак фермерлериниң 1 миллион 641 муң ээлериниң хөй нуруузу чоокну чылларда боттарының ажыл-агыйларын чок кылыр болгаш хоорай пролетариадының хүрээлениңге немежин киирер ужурга таваржыр деп бодап болур.

Өске-даа чурттарга ышкаш, АКШ-тың көдээ ажыл-агыйынга сөөлүг чылдарда техниктиг революция болган. Сайзырангай чаа машиналар күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дыка хөй катап бедиткен. Ынчалзажок ол техниктиг революцияның кежиин чүгле улуг фермерлер ажыглап шыдаар аргалыг болганы черле билдингир. Амгы үениң мөөн көдээ ажыл-агый машиналарын садып алырынга дыка хөй капитал негеттинер. Оонак фермерлерде ындыг капитал чок. Мынчангаш, техниктиг революцияның ачызында оонак фермерлерге улур кагжыкчы демиселге улуг фермерлериниң-капиталистерниң туруштары улам-на күштелген.

Көдээ ажыл-агыйга техниктиг революция оонак фермерлерге өске талазындан база согуушкунну таварыштырган. Мурнунда оонак фермерлерниң өг-бүлелериниң кежигүннери бай фермерлериниң фермерлериниге хөлечиктер болуп, нургулайында-ла хөлезиленип ажылдап турганнар. Орулга тып алырының ол кижи хөнү чок аргазы бөзин ам кызырлып турар. Амгы үениң көдээ ажыл-агый машиналары болгаш гербецидтер ажылчын күжүнге хереглелди дыка эвээжедип турар. Албанныг сан медээлерин өзугаар алырга, ам көдээ черлерде чурттап турар он аныяк кижилерден-не үүгле чаңгыс кижи көдээ ажыл-агыйга долу ажыл-биле хандыртынган туруп болур-дур. Америк ажылчы чоннарның коргунчуг кымчызы — ажыл чокталыышкынныг кымчызы көдээ чонну база кымчылап турар. Американың көдээ черлериндe бүгү-ле кезик-чамдык чажыт ажыл-чокталыышкынын түннеп көөр болза, ону шуут ажыл чок 4 миллион кижилерге деннеп болур. Ажылдап турар черин ышкыныптарының доктаамал кыжаныышкыны хөлезиленикчи ажылчыннарны кедергей күду телевирлиг ажылга чөпшээрежиринче албадап турар. Ындыг байдалда чудурук-бай фермерлер хөлезиленикчи ажылчыннарның күселибиле хөй байлакты мөлчүп ап турда, мөлчүттүргеннер түренги байдалда чурттап турарлар. «Бистиң чонувустуң түрегделген каражадап турар ындыг кезии көдээ черлерде чурттап турар. Ядамык чорук мурнуку хевээрле көдээ Америкада калбаа-биле нептеренгей болуушкун» — деп АКШ-тың чер ажылының министри Орвил Фримэн миннир ужурга таварышкан.

Көдээ ажыл-агыйның көжүп чоруур ажылчыннары дижир ийи миллион кижилерниң байдалы — онза аар-берге. Ол дээрге атомнуг үениң «көшкүннери» ышкажыл. Олар чадагай черлерде, малга хереглээр фургоннарда азы эрги ишек кажааларында болгаш сери адаанда чурттап турарлар. Оларның чери болгаш доктаамал чурттаар орай-сууру чок, көрүштүг болурдан туржук, аная-даа кедер кандыг-даа хеви чок. Оларның ажы-төлүн кым-даа ужук-бижикке өретпейн турар. Чаржынчыг бичии телевир дээш бөзин шөлдерде дүжүттү олар ажаап турар, а оон соонда чылдың хөй кезиинде ажыл тып шыдавас болгаш аш байдалга үлчүп чоруп турарлар.

Телевидение режиссёру Эдвард Мэрроу АКШ-тың көдээ ажыл-агыйының көжүп чоруур ажылчыннарының халаптыг салым-хуузунуң дугайын чугаалап турар «Чүдек-бужар чорук-тың дүжүдү» деп документалдыг фильмни тургускан турган. Коллуунда-ла негрлер, пуэрториканнар, мексиканнар болур ол кижилернин элгеп чурттап турар чалыр казанактарын, оларның аштангы-түренги амыдырал-чуртталгазын ол көргүскен. Мэрроунуң сөстери-биле алырга, оларның дыка хөйү шөлдерге чилчик үзүнчүг ажылдарын соонда карманынга чаңгыс көпее бөзин чок болур. Чамдык үе эрткен соонда Мэрроу дээрге хоп-нүүлүү пропагандачы аппараттың — АКШ-тың информация агентилелиниң директору болу берген. Ынчаарга ам дээрги Мэрроунуң болгаш оон чалчаларының үндүрүп турары журналчыгаштарда, номчугаштарда, документалдыг фильмнерде бажын-балгады болгаш кежик-чолу чок ол ийи миллион кижилернин дугайында каксы чугаа бөзин чок.

Боттарының ажыл-агыйларындан чылда түс бүрүзүнде үүгле 217 доллар орулганы ап турар демги 1 миллион 641 муң оонак фермерлериниң үүгле хөй эвезинин байдалы түүгээр бооп турар. Оларның аразында 349.000 фермерлер боттарының ядарангайының талазы-биле көжүп чоруур ажылчыннардан барык дээредевестер.

Дыка хөй америк хайгааракчыларының бодалы-биле алырга, чоннуң ол кезээ АКШ-та ам 1 миллион 755 муң чедир санаттының турар ортумак болуктуң фермерлериниң ядараашкыныңы уламнан көвүдээн туруп болур. Ортумак болуктуң фермерлериниң аажок хөй нуруузу эң чоокку келир үеде оонак фермерлериниң деннелинге чедир кулулап бадар апаар деп, америк тускай эртемниглер чугаалап турарлар.

Америк көдээ ажыл-агыйда бедик бүдүрүкчүлүг чорук ортумак фермерге байлак бербээн деп, «Сатердей ивнинг пост» журнал демдеглээн. Көдээ ажыл-агыйга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедээнинин соонда ол байлак дээрге национал орулганын үргүлчү эвээжеп бар чылар үлүг-хуузу болу берген. Фермерлериниң саны кызырылза-даа, чоннуң кижи санынга онааштыр оларның орулгалары амгы-үеде көдээ чоннуң ортумак чижектиг орулгаларының барык үүгле дең кезии болуп турар. Хоозурал болгаш элгедел-түрегдел — миллион-миллион фермер өг-бүлелериниң үлүг-хуузу ол-дур деп, Майкл Харрингтон деп кижи болунун номунга бижээн.

Оонак фермерлерге «дузалаарының» бүгү-ле чазак программалары чаг-дынчак, көргеттиникчи шынар-бүдүштүг болуп турар. «Нью-Йорк таймс» солун ол дугайын келергей билдингир кылдыр ажыы-биле мынча деп медеглээн: «чазактың чаа-даа, эрги-даа планнарында ниити холбаалыг үүл болза фермер-соңгукчуларның бадылаашкынын бодунга (тодаргайлаарга чазакка — В. К.) хандырып алыр дээр үүгле ындыг түткүл болур». АКШ-тың чазаа америк ундүрүг төлекчилериниң карманнарындан алдынган 4 миллиард чыгам долларны фермерлерге субсидиялар дижир үүвеге чыл бүрү чарыгдап турар. Ол болза көдээ ажыл-агый продукциязының чамдык хевирлеринге өртектерни магадылап, фермерлериниң продукциязын садып алырының аргазы-биле оларның ажыл-агыйын деткип турар. Ынчалза-даа ол 4 миллиард доллардан оонак фермерге чаржынчыг бичии үлүг-хуу онаажыр, үүге дээрге чазак дузаламчызын ажыл-агыйларның шуут хамаарылгалыг хемчээлдерин болгаш оларның бүдүрүп турар продукциязының хемчээлин барымаалап хуваар. «Бай фермерлерни байыдып турар» субсидиларны үүге төлээр ужурлуг бис деп айтырыгны америк ундүрүг төлекчилери салып турар апарган деп, «Нью-Йорк таймс» өзөгин» журнал айтып турар. Чер ажылының профессору Эдвард Ширбинин хереченлеп турарын өзугаар алырга, чазактың көдээ ажыл-агый программазының нүүлүү хевири чүл дээрге, ундүрүг төлекчилериниң ачыгаларының хөй кезиинин ындында-ла хөй орулгаларны ап турар хөй эвес санныг эң улуг болук фермерлериниң карманнарынче агып кирип турары, ынчаарга бай фермерлериниң кымыл-тазын сөөртүп алгаш чоруп турар паровозтарының үүгле ыыт-шимээнин ядыы фермерлериниң дыннап олуруп калыры болур. «Чазак субсидиалары фермерлериниң айтырыгларын шиитпирлевейн турар дээрзи үжен чылдың соонда мырынай тодаргай болуп бар чылар» — деп, профессор Хигби чугаалаан.

Оонак фермерлериниң мурнунда турар айтырыгларны капиталистиг ниитилелдиң байдалдарында шиитпирлеп шыдавас дээрзин америк байдалдың боттуг фактылары бүгү тодазы-биле көргүзүп турарын буржуаз профессорлар бөзин миннип бижип турарлар.

— Көдээ Американың дыка хөй районнарында чайгылыш чок болгаш чайлаш чок кудулап бадыышкын — бистиң үевистиң эң-не берге айтырыгларының биреэзи — деп, Айова штаттың Альбида фермер Фрэнк Белл чугаалап турар. — Бистиң чамдык фирмаларывыс улам-на улуг болгаш механизастаттынган болуп бар чыдар, ынчалза-даа бистин орулгаларывыс эвээш болуп артпышаан. Бистиң аныяктарывыс көдээ черлерни болгаш бичии хоорайларны каггаш чоруп турар ужуру үүл дээрге ол черлерде оларга таарымчалыг аргаларының шуут-ла четпези болуп турар — деп ол чугаалаан.

Амыдыралдың америк хевириниң пропагандистери америк көдээ ажыл-агыйының ундаргай чоруунун «карачангыс» чылдагааны болза, продукцияны хереглелден ажыр бүдүрүп турары болгаш оон уламындан ону сайгарарының бергелери болуп турар деп үр үенин иштинде оралдажып келгеннер. Ынчалза-даа оонак америк фермерлериниң ядарангай байдалының кол ыылдагааны ол эвес дээрзин журналдардан болгаш албанныг буржуаз статистиказындан бистиң көргүскен фактыларывыс тодаргай айтып турар-дыр. Өзулуг чылдагаан үүл дээрге капитализмниң хоойлузу, күш-ажылчы оонак ажыл-агыйларны капиталистиг улуг ажыл-агыйларның ундүр кызып-кыярынын хоойлузу ол болур.

В. КАЛАШНИКОВ. (СЭТА).

Республикага АГААР-БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн республикага булуттагылап каап турар хүн болур, чамдык черлерге кыска чаашкыннар болур. Кызылга чаашкын шоолуг эвес. Хат кошкаандан өй-тавынга чедир, янзы-бүрү чүк угланыышкынныг. Агаарның температуразы: республикага — 10—15, а Кызылга —13—15 градус чылыг.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«НАЙЫРАЛ»: «Кижижигешти мен чурудум» 10, «Кутузов» 12, «Николас Никльбтиң ужуралдары болгаш чурттаргазы» 2, 4, 6, 8, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ:» «Уран шевер Мария» 11.15, 1.15, «Бистиң бажыңывыста эр» (1, 2 сериялары) 3, 6, 9 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Кижи төрүттүнген» 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ансельманың өлгени» (делгем экранныг) 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Саша» 5, 7, 9 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫН АДРЕЗИ: Кызыл Шетинкин — Кравченко кудумчузу, бажын № 3. Телефоннары: Редакторнуң 24 — 63, редакторнуң ораалакчыларының 35 — 24, 25 — 38, идеология киллизиниң 37 — 13; харыысалгалыг секретарының 23 — 35, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң болгаш партийжи амыдырал киллизиниң 25 — 38, 23 — 54, үлетпүр бүзүрүлгезиниң болгаш партийжи амыдырал киллизиниң 22 — 64, чагаа, ажылчын болгаш көдээ корреспондентилер база совет гургузуг болгаш амыдырал киллистериниң 21 — 27, иштики информация киллизиниң 20 — 60, бухгалтериянын 31 — 75, корректорларның 21 — 47, солун келбейн барганда 32 — 75 телефонче долгаар.

ТС—00688. Культура министерствозунуң типографиязы